

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економіки і управління

Кафедра обліку, аудиту та оподаткування

ДИПЛОМНА (КВАЛІФІКАЦІЙНА) РОБОТА

Магістр
Освітній ступінь

Галузь знань 07 Управління і адміністрування

Спеціальність 071 Облік і оподаткування

На тему Обліково-аналітичне забезпечення оцінки підприємства у вимірах фінансової безпеки бізнесу на прикладі ТОВ «Сіріус Екструджен», м.Хмельницький

Шифр ДРОО. 023309.01.04.00

Виконала: студент 2 курсу група ОАм-23-1

Підпис

Р.Г. Яцик

Ініціали, прізвище

Керівник

Підпис, дата

Л.В. Скоробогата

Ініціали, прізвище

До захисту допускаю
Зав. кафедри обліку,
аудиту та оподаткування

16 12 2024

Підпис

Л.В. Скоробогата

Хмельницький, 2024

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет *Економіки і управління*
Кафедра *обліку, аудиту та оподаткування*
Освітній рівень *магістр*
Галузь знань *07 Управління і адміністрування*
Спеціальність *071 Облік і оподаткування*
Освітня програма *Облік і оподаткування*

Затверджую
Завідувач кафедри
Л.В.Скоробогата
«3» вересня 2024 р.

ЗАВДАННЯ
НА ДИПЛОМНИЙ ПРОЕКТ (РОБОТУ)
Яцика Романа Григоровича

1. Тема проекту (роботи) Обліково-аналітичне забезпечення оцінки підприємства у вимірах фінансової безпеки бізнесу на прикладі ТОВ «Сіріус Екстружен», м.Хмельницький.

керівник проекту (роботи) Скоробогата Лариса Вікторівна, к.е.н., доцент

Затверджена наказом по університету від «26» серпня 2024 р. № 60

2. Термін здачі студентом закінченого проекту (роботи) до 25 грудня 2024 р.

3. Вихідні дані до проекту (роботи) Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» від 16.07.99 р. № 996-ХТУ; П(С)БО - 2. "Баланс", затв. МФУ від 31.03.1999р. № 87; П(С)БО - 10 «Дебіторська заборгованість», П(С)БО - 13 «Фінансові інструменти», Методичні рекомендації про застосування реєстрів бухгалтерського обліку, затв. Наказом МФУ № 356 від 29.12.2000 р., Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджена наказом МФУ від 30.10.99 р. № 291 Фінансова та статистична звітність ТОВ «Сіріус Екстружен».....

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) Вступ; 1 розділ «Формування облікової парадигми діагностики потенціалу підприємства на засадах концепції збалансованої системи показників»; 2 розділ «Система обліку та звітності: синергія для прийняття рішень щодо вартості підприємства»; 3 розділ «Аналітичні процедури оцінки вартості бізнесу в форматі удосконалення системи адміністрування розвитку підприємства»; Висновки; Перелік джерел посилання; Додатки.....

5. Перелік графічного матеріалу (із зазначенням обов'язкових креслень)

Слайд 1. Класифікація типів вартості за об'єктами оцінки

Слайд 2. Перелік інформації та документів, необхідних для проведення оцінки вартості підприємства

Слайд 3. Основні позиції облікової політики, право вибору яких надано підприємству

Слайд 4. аналіз методів та показників визначення вартості підприємства на основі майнового (витратного) підходу.

Слайд 5. Порівняльний аналіз методів, що використовуються в межах ринкового підходу

Слайд 6. Перелік інформації та документів, необхідних для проведення оцінкіризних об'єктів

Слайд 7 Основні аналітичні методи та напрямки аналізу в оціночній діяльності

Слайд 8 Приклади порушення вимог П(С)БО, що призводять до завищення балансової вартості активів

Слайд 9 Порядок розрахунку показників фінансового стану підприємства, що включені до інтегрального корегуючого показника його вартості

6.Консультанти розділів дипломного проекту (роботи)

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		завдання видано	завдання прийнято

7. Дата видачі завдання _____

(підпис)

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів дипломної роботи	Термін виконання етапів проекту (роботи)	Примітка
1.	Обґрунтування теми дипломної роботи	до 1.09.2024р.	Виконано
2.	Формування облікової парадигми діагностики потенціалу підприємства на засадах концепції збалансованої системи показників	до 15.10.2024р.	Виконано
3.	Система обліку та звітності: синергія для прийняття рішень щодо вартості підприємства	до 1.11.2024 р.	Виконано
4.	Аналітичні процедури оцінки вартості бізнесу в форматі удосконалення системи адміністрування розвитку підприємства	до 15.11.2024 р.	Виконано
5.	Оформлення висновків	до 27.11.2024 р.	Виконано
6.	Оформлення виступу та презентації	до 10.12.2024 р.	Виконано
7.	Попередній захист	до 12.12.2024 р.	

Студент _____

(підпис)

Керівник проекту (роботи) _____

(підпис)

Анотація

до дипломної роботи Яцика Романа Григоровича на тему
«Обліково-аналітичне забезпечення оцінки підприємства у вимірах
фінансової безпеки бізнесу на прикладі ТОВ «Сіріус Екстружен»,
м.Хмельницький»

науковий керівник: к.е.н., доц. Скоробогата Л.В.

Пояснювальна записка до роботи включає 84 сторінок, 5 таблиці, 8
рисунків, перелік посилань з 71 найменувань, 2 додатки.

Ключові слова: оцінка підприємства, фінансова звітність, інноваційний
потенціал, адміністрування оцінки підприємства, обліково-аналітичне
забезпечення оцінки вартості.

Об'єктом дослідження є процеси діагностики потенціалу
підприємства на засадах використання концепції зростання вартості
бізнесу ТОВ «Сіріус-Екстружен».

Предметом дослідження є фінансово-комунікаційні інструменти та
методики, що наповнюють процедурно-організаційне середовище процесів
діагностики потенціалу підприємства.

Наведені в дипломній роботі пропозиції спрямовані на вдосконалення
організації та методики формування вартості підприємства та запропоновано
методологічні підходи до комунікативної підтримки процесу діагностики,
визначено місце та межі обліку та фінансової експертизи в діагностичних
процедурах, та зафіксовано основні чинники, що визначають результат
діагностики потенціалу бізнесу.

ЗМІСТ	С.
Вступ.....	6
1 Формування облікової парадигми діагностики потенціалу підприємства на засадах концепції збалансованої системи показників	9
1.1 Методологічні засади оцінювання вартості підприємства в форматі діагностики потенціал діяльності за умов глобалізації економіки	9
1.2 Виклики та перспективи застосування сучасних методів оцінки бізнесу	21
2 Система обліку та звітності: синергія для прийняття рішень щодо вартості підприємства.....	36
2.1 Облікові процедури оцінки активів в форматі концепцій збереження капіталу	36
2.2 Побудова фінансово-аналітичного забезпечення діагностики вартості бізнесу в категоріях облікової політики.....	47
3 Аналітичні процедури оцінки вартості бізнесу в форматі удосконалення системи адміністрування розвитку підприємства.....	58
3.1 Інструменти економічного аналізу в механізмі обґрунтування інвестиційних рішень щодо управління вартістю підприємства.....	58
3.2 Аналітичний профіль вартості підприємства в контексті забезпечення стабільного потенціалу діяльності	66
Висновки.....	75
Перелік джерел посилання.....	78
Додаток А Робочі документи з оцінки вартості бізнесу ТОВ «Сіріус-Екстружен».....	84
Додаток Б Робочі документи з обліку та звітності оцінки вартості ТОВ «Сіріус-Екстружен».....	87

				ДРОО. 023309.01.04.00		
<i>Изм.</i>	<i>Лист</i>	<i>№ докум.</i>	<i>Подпись</i>	<i>Дата</i>		
Розробив		Яцик Р.Г.				
Керівник		Скоробогата Л.В.		16.12		
НК		Ченаш В.С.				
Зав. каф.		Скоробогата Л.В.		16.12		
Обліково-аналітичне забезпечення оцінки підприємства у вимірах фінансової безпеки бізнесу на прикладі ТОВ «Сіріус Екстружен», м.Хмельницький					<i>Лист</i>	<i>Листов</i>
					ХНУ ОАМ-23-1	

ВСТУП

Комплексним критерієм сталого розвитку бізнесу є його вартість, оскільки саме вона формалізує сукупну характеристику публічних показників діяльності підприємства, і таким чином, забезпечує паритет інтересів різних агентів ринкових відносин. Тому облікова оцінка бізнесу має виступити важливим інструментом адміністрування власності. Зосередження на аналізі можливостей раціонального функціонування бізнесу зумовлює потребу у формуванні якісної моделі інформаційного супроводу ухвалення управлінських рішень у частині вибору методів формалізації вартості бізнесу та розлогіх фінансових сценаріїв його розвитку. Ступінь об'єктивності обліково-аналітичної моделі, а також її достовірність виступає провідною умовою легітимності оцінювання та інтерпретації аналітичних процедур, які організаційно та методично забезпечують управління вартістю підприємства.

Питання методології оцінки вартості підприємства та бізнесу досліджували у своїх працях багато зарубіжних і вітчизняних учених. У теоретичному аспекті проблему вартісної оцінки підприємства глибоко вивчали такі зарубіжні автори, як Метьюс М., Модільяні Ф, а також Белл П., Бішоп Д., Міллер М., Мідлтон Д., Еванс Ф., Едвардс Е., Райан Б., Фрідман Д., Коупленд Т., Коллер Т., Муррін Дж., Перера М. Разом із цим слід зазначити, що останні дослідження саме за цією темою є популярним науково-практичним спрямуванням, оскільки стратегії економічного розвитку підприємств потребують системного оновлення і методики оцінки його ресурсів. В контексті таких досліджень українськими вченими (Гаршина О. та Лебідь Н., Євтух О. та Олексюк О., Карцев В. та Мендрула А., Тертична П., а також Репіна І. та Федонін О.) обґрунтовано методологічні засади оцінки вартості бізнесу, які дозволяють враховувати вплив на її величину найбільш вагомих чинників, а саме: потенціал фінансово-економічної активності підприємства, інфляцію, ризик та можливості економічного розвитку підприємства.

Втім, враховуючи різноплановість та проблемність досліджень у визначеному спрямуванні, такий суттєвий та принциповий аспект, як обґрунтування обліково-аналітичної методики оцінювання цінності підприємства, в економічній літературі потребує додаткового висвітлення. Питанням оцінювання як елементу методу фінансового обліку займалися провідні науковці: Голов С. та Костюченко В., Грабова Н., Кужельний М., Добровський В., Коршикова Р., Ловінська Л., Малюга Н., Лінник В., Сопко В., Урбан Н., Шевчук В. До проблем стандартизації оціночних процедур, які інсталюють робочі інструменти фінансової діагностики бізнесу, у своїх працях зверталися Рясних Є., Мних Є., Рзаєва Т., Чумаченко М.

У процесі проведення процедур визначення та надання професійного судження щодо вартості бізнесу виникають, досить часто, певні помилки та обмеження, які негативно впливають на кінцевий висновок експерта. Для його удосконалення існує маса сучасних практичних підходів, а також інструментів, які були активно застосовані в практичній діяльності, але потребують наукового впорядкування. Процес діагностики потенціалу підприємства забезпечується не тільки методами та підходами, а потребує чітких інструкцій по ознакам їх застосування та формалізації. Таким чином, проблемність, прикладна складність та початковий рівень обґрунтування та систематизації загально-наукових, нормативно-методичних та процедурно-прикладних аспектів фінансово-комунікаційного забезпечення діагностики потенціалу підприємства визначило напрям теми дипломної (кваліфікаційно) роботи та формалізувало структуру, мету та завдання.

Метою кваліфікаційно (дипломної) роботи є узагальнення та доопрацювання теоретичних засад, а також систематизація методики формалізації фінансово-комунікаційного забезпечення інструментів діагностики потенціалу підприємства.

Згідно з метою роботи були сформовані наступні науково-практичні завдання:

- визначити концептуальні засади обліку та експертизи в процедурах діагностики потенціалу підприємства, систематизувати фундаментальні етапи формалізації та напрями деталізації комунікативного наповнення залежно від параметрів діагностики;
- виявити та узагальнити основні концепції оцінки залежно від фокусу впливу чинників на результат діагностики та обґрунтувати параметри і площину їх застосування;
- розширити класифікацію концепцій діагностики, яка б поєднувала мету діагностики, види вартості та концепції діагностики;
- наповнити методикау визнання ідентифікованих активів та пасивів в контексті порядку переоцінки вартості чистих активів, власного та боргового капіталу;
- систематизувати порядок взаємодії елементів облікової політики із переоцінкою балансової валюти чистих ресурсів підприємства;
- доопрацювати класифікацію формалізованих показників для уніфікації процедур експертної діяльності щодо визначення вартості бізнесу за умов невизначеності;
- адаптувати методикау оцінки вартості компаній для побудови стратегій розвитку бізнесу в контексті зростання його економічного потенціалу.

Об'єктом дослідження є процеси діагностики потенціалу підприємства на засадах використання концепції зростання вартості бізнесу ТОВ «Сіріус-Екстружен».

Предметом дослідження є фінансово-комунікаційні інструменти та методика, що наповнюють процедурно-організаційне середовище процесів діагностики потенціалу підприємства.

Фундаментальна гіпотеза кваліфікаційної (дипломної) роботи представлена у доповненні фінансово-комунікаційним аспектом процесу діагностики потенціалу бізнесу.

Результати дипломного дослідження мають певну наукову новизну, зокрема:

- систематизовано стандартні вимоги до комунікативної підтримки процесу діагностики, визначено місце та межі обліку та фінансової експертизи в діагностичних процедурах, унормовано базові принципи в залежності від вектору дії на показник діагностики, виявлено зв'язок із постулатами фінансового обліку та зафіксовано основні чинники, що визначають результат діагностики потенціалу бізнесу.
- сформовано методику переоцінки валюти ідентифікованих активів шляхом їх переоцінки або зняття з балансу на підставі визначення коефіцієнтів оборотності, що забезпечує процедури діагностики прозорістю та зрозумілістю;
- удосконалено базові елементи облікової політики, що дозволяють вплинути на балансову валюту чистих активів та інструменти їх інспектування з метою діагностики потенціалу підприємства;
- оновлена класифікація постулатів оцінки в форматі «принцип-дія-результат діагностики», що визначає нові критерії та поле їх використання.

Окремі пропозиції роботи, які дозволяють уніфікувати інструменти діагностики потенціалу бізнесу та значно підвищують достовірність оцінки, застосовані на практиці суб'єктів господарювання, які потребують прийняти рішення щодо продажу бізнесу чи закриття, що підтверджується довідкою про впровадження від ПМП «Техбуд» (довідка № 25 від 5.12.2024 р.).

Вагомі теоретичні висновки та прикладні пропозиції дипломного дослідження представлені та отримали визнання схвалення на двох міжнародних науково-практичних конференціях, зокрема: XI Міжнародна науково-практична конференція “Стратегії, моделі та технології управління економічними системами” – SMTESM-2024 (м. Хмельницький, грудень 2024); LIII Міжнародна науково-практична конференція «The Role of Science and Technology in Solving Global Problems of Humanity» (м. Відень, Австрія, грудень, 2024 р.),

1 ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВОЇ ПАРАДИГМИ ДІАГНОСТИКИ ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА НА ЗАСАДАХ КОНЦЕПЦІЇ ЗБАЛАНСОВАНОЇ СИСТЕМИ ПОКАЗНИКІВ

1.1 Методологічні засади оцінювання вартості підприємства в форматі діагностики потенціал діяльності за умов глобалізації економіки

На думку провідних експертів суттєвим та принциповим чинником для агентів, що беруть участь в адмініструванні фінансових активів компанії, є розуміння механізми оцінки потенціалу компанії. Такі знання конче потрібні, адже ринкова вартість бізнесу має важливу місію під час злиття-поглинання підприємства, також за обставин, що відома ціна бізнесу, її потенційних асоційованих компаній або інших пов'язаних суб'єктів. Проте, зрозумівши, яку ключову роль відіграє інтегральна оцінка, слід враховувати, за яких правил та процедур відбувається діагностика того чи іншого бізнесу, а також суб'єкт проведення діагностики потенціалу компанії та його справжня мета.

Як зазначають Шумілін Е.П., Ткач В.О. та Кубасова Т.О. : «...без уміння правильно, об'єктивно та швидко оцінити вартість будь-якого бізнесу стає неможливим створення середнього класу власників, стійкий та динамічний розвиток ринкових відносин, попередження фінансових пірамід, економічних катастроф та беззаконня, недовіра партнерів та інвесторів, і врешті створення законного та чесного економічного мікро- і макроклімату...» [68, с.5].

На думку відомого аналітика Друкера П., «...серед численних факторів впливу на функціонування підприємства, оцінка має вирішальне значення з погляду різних учасників ринкових відносин. Парадокс сьогодення полягає в тому, що саме оцінка є однією з найуразливіших сфер управління...» [71, с.25].

Оцінка реального потенціалу підприємства вважається базовим етапом реалізації антикризової стратегії адміністрування, спрямованого на формування ефективної моделі господарювання в форматі запобігання дефолту учасників підприємницького партнерства. Будь-які корпоративні трансформації, такі як злиття, поглинання, виділення самостійних бізнес-одиниць із холдингів або ліквідація компаній, передбачають обов'язкову процедуру визначення їхньої реальної ринкової вартості. Ця оцінка є необхідною для прийняття обґрунтованих рішень щодо подальшої долі підприємства

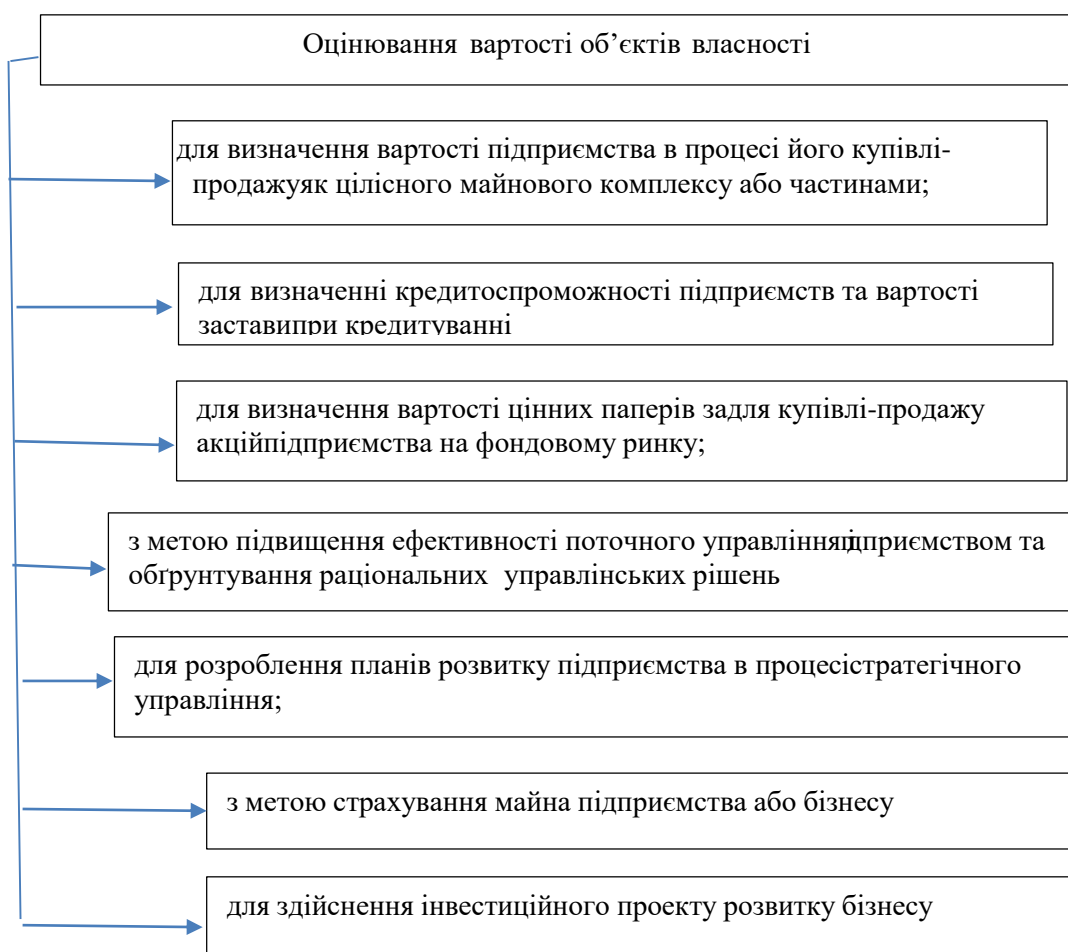

Рис. 1.1 – Випадки проведення процедури оцінки вартості бізнесу в контексті діагностики потенціалу діяльності

Цілі діагностики залежать від користувачів такої інформації, що визначає концептуальний формат його проведення що, в подальшому, на нашу думку, впливає на підсумкову картину (рис.1.2).

Оцінка ринкової вартості підприємства є основою для розробки ефективної стратегії розвитку, вибору оптимальних управлінських рішень та обґрунтування інвестиційних проектів

Суб'єкт оцінки	Цілі оцінки
Власник	- вибір варіантів та напрямів використання власності; - обґрунтування ціни купівлі-продажу підприємства або його частини; - встановлення розміру доходу та прибутку у випадку ліквідації підприємств визначення розміру майнових прав;
Потенційні інвестори та покупці	- перевірка доцільності інвестицій у певний об'єкт; - формування інформаційного базису щодо альтернативних інвестиційних вкладень; визначення граничної ціни купівлі підприємства
Підприємство як суб'єкт господарювання	- розробка заходів щодо підвищення ефективності функціонування підприємства; - емісія акцій; - оцінка ефективності управлінських рішень; - обґрунтування доцільності дій щодо реструктуризації підприємства та оптимізації його організаційної структури; - забезпечення економічної безпеки; оцінка конкурентної позиції підприємства та його ринкового статусу;
Кредитні установи	- перевірка фінансового стану позичальника та його кредитоспроможності - визначення розміру суми забезпечення позики, що надається банком або кредитною спілкою; визначення суми створюваних резервів під видані кредити та оцінка якості кредитного портфеля;
Страхові компанії	- встановлення розміру страхового внеску; визначення суми страхових виплат;
Фондові біржі	- розрахунок кон'юнктурних характеристик оцінюваних об'єктів ; перевірка обґрунтованості котирувань цінних паперів.
Державні органи	- підготовка підприємства до приватизації; - визначення бази оподаткування для різних видів податків; - встановлення виручки від примусової ліквідації через процедуру банкрутства; оцінка для судових справ.
Конкуренти та контрагенти	- визначення конкурентних переваг об'єкта, що оцінюється; - порівняльний аналіз вартості аналогічних об'єктів; дослідження на основі бенчмаркінгу найоптимальніших шляхів збільшення ринкової вартості компанії.

Рис. 1.2 - Цілі оцінки залежно від суб'єктів [23, с.6].

Круш П., а також Поліщук С. зазначають, що «...метою цього процесу є розрахунок у грошовому виразі вартості, яка може бути найбільш імовірною продажною ціною та характеризувати властивості підприємства як товару...» [23, с.6].

Науковці української школи оцінки наводять концептуально інше трактування сутності категорії «оцінка», звертаючи увагу на змістовний контекст цього механізму: «...Оцінка – наука про вартість майна, частина економічного аналізу, що здійснюється на визначених наукових принципах та методологічній базі, і є сполученням математичних методів та суб'єктивних міркувань оцінювача, що базуються на його професійному досвіді, ціль якого полягає у виявленні найбільш ефективного з економічної точки зору використання об'єкта через дослідження попиту та пропозиції на відповідному ринку, а також у розробці економічної моделі оцінки об'єкта, яка прогнозувала б найбільш вірогідну ціну його продажу. Оцінка вартості майна є процедурою визначення корисності майна, визначеною у грошовому еквіваленті...» [47, с.11].

Малюга Н. вказує на складну структуру категорії «оцінка». Автор зазначає, що «...у людській діяльності оцінка відіграє орієнтаційну роль. Лише порівнявши оцінку всіх можливостей, людина має змогу обрати і втілити в дійсність ту, яка найбільш відповідає її потребам, прагненням, уявленням про мету і сенс буття. Оцінка, як вважає автор, є думкою про цінність, рівень або значення будь-чого...» [33, с.31].

На практиці залежно від того, хто є замовником оцінки, розрізняють два типи оціночних процедур: незалежну оцінку, яка проводиться незалежним оцінювачем, та стандартизовану оцінку, яка проводиться відповідно до встановлених стандартів і часто зніціюється державними органами. «...Під незалежною оцінкою розуміють визначення певного виду вартості майна суб'єктом оціночної діяльності – суб'єктом господарювання за договором із замовником...» [36, с.63, п.2.].

«...Стандартизована оцінка трактується як оцінка, що здійснюється самостійно державними органами приватизації (органами, уповноваженими управляти державним майном) з використанням стандартної методології та стандартного набору вихідних даних...» [36, с.64, п.3.].

Поняття "оцінка" є багатограним і залежить від контексту його застосування. Зокрема, у бухгалтерському обліку оцінка відіграє ключову роль, слугуючи інструментом для вираження вартості господарських операцій та активів у грошовій формі. Вона є невід'ємною частиною методу бухгалтерського обліку, оскільки саме завдяки оцінці формується повна картина фінансового стану підприємства.

З точки зору менеджера, бухгалтерський облік є фундаментальною основою для проведення оцінки, оскільки надає детальну інформацію про фінансовий стан підприємства. Однак, якщо в бухгалтерському обліку оцінка є інструментом для відображення господарських операцій, то для оцінювача вона є кінцевою метою. Використовуючи бухгалтерські дані як вихідну точку, менеджер застосовує спеціальні методи та підходи для визначення вартості об'єкта оцінки, враховуючи його індивідуальні особливості та ринкові умови. Обидві системи, бухгалтерський облік та незалежна оцінка, взаємодоповнюють одна одну, забезпечуючи всебічне уявлення про фінансовий стан підприємства.

Для оцінювача бухгалтерський облік є основою, на якій будується оціночна діяльність. Бухгалтерські дані забезпечують необхідну інформацію для проведення аналізу та розрахунків. Однак, якщо метою бухгалтерського обліку є відображення фінансової діяльності підприємства, то метою оцінки є визначення ідентифікованої вартості конкретного об'єкта. Оцінювач використовує бухгалтерську інформацію як вихідну точку, але застосовує додаткові методи та підходи для досягнення своєї мети та відповідно до завдання замовника.

Таким чином, у контексті фінансового обліку поняття "оцінка" ідентифікується як процес кількісного вираження вартості окремих об'єктів обліку в загальноприйнятій грошовій одиниці. Німчинов П. під оцінюванням пропонував «...спосіб вираження на певному рівні в грошовому вимірнику засобів господарства...» [42, с.133]. Аналогічне тлумачення запропонував Білуха М. «...оцінка –це спосіб відображення у обліку майна, господарських операцій і всієї господарської діяльності в узагальнюючому грошовому вимірнику...» [2, с.47]. Увага до вартісного вимірювання активів та пасивів підприємства зосереджена у наукових працях Грабова Н. та Добровський В. «...Для узагальнення різних господарських ресурсів в бухгалтерському обліку використовують грошову оцінку...» [14, с.44].

Більш глибоке змістове наповнення категорії „діагностика” дає професор Сопко В. Вона розуміє діагностику як спосіб грошового виміру господарських подій – правочинів та бізнес-процесів. В цьому аспекті констатує, що діагностику натурально-речових та виробничого-трудоуих показників формуються питомо вартісні [66, с.60]. Ловінська Л. трансформує цю категорію шляхом побудови інформаційної складової: «...Оцінка - це складова методу бухгалтерського обліку, за допомогою якої здійснюється вимірювання вартості об'єктів бухгалтерського обліку, створення якісних характеристик обліково-економічної інформації та інформаційне забезпечення аналізу фінансового стану підприємства й ефективності його менеджменту...»[30, с.26].

На думку Сопко В., і ми з цим погоджуємося, поняття "оцінка" та "оцінювання" не є тотожними. Оцінювання – це процедура, комплекс дій, спрямованих на визначення вартості. Оцінка ж – це кінцевий результат цього процесу, виражений у числовій формі.

Діагностика як об'єкт вивчення все частіше залучає увагу науковців, які займаються проблеми фінансового обліку. Зростання уваги до концепцій оцінювання як елементу методу

фінансового обліку обґрунтовані у наукових працях Ловінської Л. [31], Малюги Н. [33], Урбан Н. [70].

Представники київської школи обліку розглядають оцінку як інструмент методу обліку та констатують, що «...функція оцінки впливає з її сутності і полягає у вимірюванні вартості об'єктів бухгалтерського обліку. При цьому оцінка виступає як передумова обліку і як його мета, результат. Як передумова обліку оцінка забезпечує можливість узагальнювати різноманітні об'єкти при їх відображенні в синтетичному обліку і фінансовій звітності...» [30, с.14].

Заслуговує на увагу думка І.Г. Кукукіної про те, що оцінка бізнесу відповідає на фундаментальне питання: «Скільки коштує або може коштувати бізнес?» [27, с. 210]. Це відрізняє її від оцінки фінансового стану, яка, хоча й є важливою складовою, не дає вичерпної відповіді на запитання про вартість компанії. Оцінка бізнесу – це більш комплексний процес, який враховує не лише фінансові показники, але й інші фактори, що впливають на його привабливість для інвесторів.

Дослідження теоретичних напрацювань, які постійно удосконалюють постулати та стандарти обліку [29, 10, 14, 21, 24, 26, 30, 32, 33, 48, 66, 73], доводять, що сучасні обліковці-теоретики розглядають діагностику важливим елементом методу фінансового обліку, зокрема: «...Без оцінки і калькуляції губляться основні характеристики бухгалтерського обліку як системи, що виробляє інформацію про найважливіші вартісні узагальнюючі показники...» [48, с.225].

Підсумовуючи різноманітні наукові підходи до визначення "оцінки", можна констатувати, що ця категорія незмінно пов'язана з поняттям вартості. Вчені сходяться на думці, що оцінка – це кількісний або якісний вираз вартості оцінюваного об'єкта. Однак, для точного розуміння цього поняття необхідно чітко розмежувати його з процесом оцінювання. Якщо оцінювання – це процес, то оцінка – це результат. Оцінювання відповідає на питання "як визначити вартість?", а оцінка – на питання "скільки коштує?".

Крім того, оцінка є суб'єктивною категорією, оскільки її результат безпосередньо залежить від застосованих методологічних підходів. Концепція оцінки визначає які саме та в якому обсязі фактори будуть враховані при визначенні вартості, що, в свою чергу, впливає на кінцевий результат. Різноманіття методів оцінки свідчить про те, що вибір оптимального методу є відповідальним завданням, оскільки саме від нього залежить якість та достовірність отриманої оцінки.

Оцінка вартості підприємства як бізнесу – це значно складніший процес порівняно з оцінкою окремих активів чи пасивів. Якщо при оцінці майна ми маємо справу з його фізичними характеристиками та ринковими цінами, то при оцінці підприємства необхідно враховувати цілий комплекс взаємопов'язаних факторів. Це і майновий стан підприємства, і його фінансові показники, і перспективи розвитку, і зовнішні макроекономічні умови. Тобто, оцінка підприємства – це оцінка не просто суми його частин, а цілісного організму, який функціонує в динамічному середовищі.

Оцінка підприємства вимагає інтегрального підходу, який враховує не тільки внутрішні фактори, такі як структура активів і пасивів, але й зовнішні, такі як стан галузі, економічна кон'юнктура та інвестиційний клімат. На відміну від оцінки окремих активів, оцінка підприємства як бізнесу передбачає аналіз його майбутніх перспектив, ризиків та можливостей.

Поширена методика оцінки бізнесу зводилася до оцінки його майнового стану, тобто вартості активів, зафіксованих на балансі. Цей підхід, хоча й був простим у застосуванні, не дозволяв повною мірою оцінити вартість підприємства, оскільки не враховував такі важливі фактори, як його нематеріальні активи, конкурентоспроможність, потенціал зростання тощо. Адже такий фокус оцінки бізнесу спрямований на минуле (вартість існуючих активів), відповідно сучасний підхід орієнтований на майбутнє (потенціал розвитку, генерацію прибутку). Це пов'язано з тим, що вартість бізнесу визначається не тільки його матеріальними активами, але й такими факторами, як його репутація, технології, команда менеджерів та іншими нематеріальними активами.

Зауважимо, що, порівняно з іншими об'єктами купівлі-продажу, підприємство є особливим видом товару. Такий підхід зумовлений тим, що підприємство – це не просто сума його частин, а цілісний організм, який функціонує в динамічному середовищі і створює додаткову вартість. Відповідно до вимог Господарського кодексу «...підприємство є самостійним суб'єктом господарювання, який створено відповідним компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або ж іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної та іншої господарської діяльності...» [13, ст.62].

Виходячи з цього визначення, підприємство – це не просто сукупність матеріальних активів, а цілісний організм, який має права і обов'язки, як і будь-яка фізична особа. Такий організм використовується для ведення бізнесу і може володіти різноманітним майном – від будівель і обладнання до земельних ділянок та інтелектуальної власності. За результатами нашого дослідження встановлено, що придбання промислового підприємства є економічно доцільним лише тоді, коли воно дозволяє збільшити обсяги виробництва, знизити собівартість продукції або вийти на нові ринки [13].

Оцінка вартості підприємства – це, по суті, прогнозування його майбутньої вартості на основі аналізу поточних даних та оцінки потенційних ризиків. Крім традиційних факторів, таких як активи та доходи, важливо враховувати ймовірність настання різних ризикових подій, які можуть вплинути на фінансові результати підприємства.

На відміну від традиційних підходів до оцінки підприємства, які фокусуються на його матеріальних активах, Тертична Н. пропонує більш широкий і гнучкий підхід. Вона вважає, що вартість підприємства визначається не тільки його минулим, а й його майбутніми перспективами. [67, с.19].

Новітні погляди проглядаються у роботах Белоліпецького В., який зазначає, що «...вартість підприємства є, з одного боку, показником сталого розвитку, а з іншого – індикатором узгодження інтересів різних груп учасників ринкових відносин. Ці обставини визначили в умовах відкритої економіки появу концепцій вартості фірми...» [1, с. 93].

Хоча обидві категорії – "оцінка вартості бізнесу" та "оцінка вартості підприємства" – мають спільне методологічне підґрунтя, їх не можна вважати тотожними. Різні цілі оцінки можуть призводити до суттєвих відмінностей у результатах. Наприклад, якщо підприємство купується для продовження існуючої діяльності, то ці поняття можуть збігатися і оцінка буде зосереджена на поточних результатах діяльності та майбутніх перспективах. Однак, коли мова йде про зміну напрямку діяльності, то оцінка вартості бізнесу і підприємства може значно відрізнятись як за методикою, так і за кінцевим результатом та буде більше орієнтована на потенціал підприємства до адаптації до нових умов і ринків.

Вартість бізнесу визначається його здатністю генерувати дохід. Оскільки різні види діяльності мають різну прибутковість і рівень ризику, вибір методу оцінки безпосередньо залежить від специфіки бізнесу. Оцінювач повинен не тільки проаналізувати поточні фінансові показники, але й оцінити потенціал бізнесу до зростання та адаптації до змін ринкових умов. Ключовим завданням є кількісна оцінка здатності бізнесу створювати грошові потоки, які є основою його вартості. Вибір конкретного методу залежить від багатьох факторів, включаючи вид діяльності, стадію життєвого циклу, ринкові умови та інші.

Вартість підприємства формується не тільки його поточною діяльністю, але й потенціалом до отримання доходів від продажу активів. Оцінка вартості підприємства вимагає комплексного підходу, який враховує як доходи від основної діяльності, так і потенційні доходи від реалізації активів. При цьому необхідно враховувати ризики, пов'язані з кожним джерелом доходів, а також їхню часову перспективу.

Методика оцінки підприємства залежить від його стану та перспектив. Якщо підприємство продовжує свою діяльність, то основна увага приділяється оцінці його здатності генерувати доходи. Якщо ж підприємство ліквідується або змінює профіль, то акцент переноситься на оцінку вартості його активів. У випадку невідомої мети покупця, використовується комбінований підхід, що поєднує в собі елементи оцінки майна та оцінки доходів. Такий підхід дозволяє отримати більш об'єктивну оцінку вартості підприємства і врахувати всі можливі сценарії його подальшого розвитку.

Згідно до стандартів з міжнародної практики: «...оцінка вартості бізнесу – це акт чи процес формування висновку оцінювача та підрахунку вартості бізнесу, цілісного майнового комплексу або пов'язаних з ним прав...» [38, с. 222].

Визначення того, що є більш широким поняттям – "діагностика бізнесу" чи "оцінка потенціалу підприємства" – є складним завданням, оскільки ці поняття взаємопов'язані та можуть перетинатися. На практиці, на одному підприємстві може бути кілька видів бізнесу, а оцінка вартості компанії залежить від багатьох внутрішніх та зовнішніх факторів, включаючи інвестиційну привабливість ринку..

У межах холдингів та виробничих груп різні компанії, незважаючи на спільність деяких аспектів бізнесу, мають свої специфічні особливості. Це призводить до того, що при оцінці таких компаній, хоча і використовуються схожі методологічні підходи, кожен бізнес вимагає індивідуального аналізу та підбору відповідних методів оцінки.

Процес оцінки завжди включає в себе двох учасників: об'єкт, який підлягає оцінці, та суб'єкт, який цю оцінку проводить. Об'єктом оцінки може бути широкий спектр активів, починаючи від матеріальних (наприклад, будівлі, обладнання) і закінчуючи нематеріальними (наприклад, інтелектуальна власність). Саме суб'єкт оцінки, виходячи зі своїх знань та досвіду, обирає найбільш підходящі методи для визначення вартості такого різноманітного майна [23, с.8].

Оцінка бізнесу як цілісного організму є значно складнішим процесом порівняно з оцінкою окремих його складових. Це пов'язано з необхідністю врахування великої кількості взаємопов'язаних факторів та вимагає від оцінювачів високої кваліфікації та досвіду. Згідно до останніх досліджень, «...головна складність визначення ринкової вартості бізнесу полягає у необхідності проведення системних розрахунків і узгодження таких складових: ринкової вартості всіх активів підприємства (матеріальних і нематеріальних), ефективності розподілу та використання виробничих ресурсів, якості господарських процесів (виробничих і управлінських), ринкової позиції та конкурентоспроможності підприємства...» [71, с.222].

Глибоке вивчення теоретичних основ та законодавчих актів в галузі оцінки майна показало, що поняття "база оцінки" потребує подальшого уточнення. Існуючі нормативні документи, не забезпечують достатньої чіткості та однозначності у визначенні цього терміну [40, п.3, п.11]. Левчук Ю. зазначає, що «...методичні суперечності між базою оцінки і видом вартості спричиняє не поняття бази оцінки як таке, а відсутність розвиненої класифікації видів вартості. У пункті 19 стандарту №1 наведені всі неринкові види вартості як рівнозначні поняття. Розподілення видів вартості відбувається в різних площинках, вони різнопланові і різнокаліберні, проте штучно зігнані в одномірний простір...» [29, с.29].

Ми вважаємо, що під поняттями "база оцінки" та "вид вартості" слід розуміти різні речі. Якщо база оцінки визначається умовами конкретної угоди, то вид вартості відображає властивості самого об'єкта оцінки та його призначення. Важливо розуміти, що на одній базі оцінки можна використовувати різні види вартості. Для усунення термінологічних конфліктів ми пропонуємо класифікувати основні види вартості, виходячи з критеріїв, які використовуються в обліковій політиці підприємств (додаток А).

1.2 Виклики та перспективи застосування сучасних методів оцінки бізнесу

З появою нових ринків, бізнес-моделей та технологічних рішень, традиційні методи оцінки вартості підприємств потребують доповнення. Майбутнє оцінки лежить у комплексному аналізі, який враховує не тільки фінансові показники, але й такі фактори, як інтелектуальна власність, репутація бренду та потенціал зростання. «...Існують три основні концептуальні підходи до оцінки вартості підприємства: майновий (витратний), ринковий (порівняльний) та дохідний...» [40, п.38]. Кожен з трьох основних підходів до оцінки вартості підприємства має свій унікальний набір інструментів та методів. Вибір того чи іншого підходу залежить від конкретних цілей оцінки, наявності інформації, стану ринку та багатьох інших факторів. З розвитком ринку та ускладненням бізнес-процесів, методи оцінки також еволюціонують. У майбутньому, з розвитком штучного інтелекту та великих даних, методи оцінки підприємств стануть ще більш точними та адаптивними до мінливих умов ринку.

Аналізуючи еволюцію методів оцінки підприємств, можна помітити, що від традиційного акценту на майновому підході відбувся перехід до більш сучасних методів, зокрема дохідного та ринкового. Цей зсув свідчить про зростання розуміння важливості економічних факторів та ринкових умов при визначенні вартості бізнесу, що наближає вітчизняну практику оцінки до міжнародних стандартів. Розвиток ринкової економіки та доступність інформації сприяли розширенню застосування ринкового та дохідного підходів, які вимагають більш детального аналізу фінансової звітності та ринкових даних.

Розглянемо традиційні методи оцінки вартості підприємств, такі як майновий, дохідний та порівняльний. Проаналізуємо їхні переваги та недоліки, а також визначимо, в яких ситуаціях вони можуть бути найбільш ефективними. Це дозволить нам зрозуміти, як ці методи еволюціонували з часом і які нові підходи з'явилися в сучасній практиці оцінки.

Сутність витратного підходу до оцінки підприємства полягає в визначенні вартості, необхідної для відтворення або заміни його активів у поточному стані з урахуванням зносу. Іншими словами, це вартість, яка потрібна для створення аналогічного підприємства сьогодні. Витратний підхід включає в себе різноманітні методи оцінки, які дозволяють визначити вартість підприємства з урахуванням його активів, зобов'язань та витрат на їх відтворення.

Витратний підхід до оцінки є універсальним інструментом, який знаходить застосування в багатьох сферах. Його використовують для визначення податкової бази, розрахунку страхових сум, проведення економічних аналізів, обґрунтування інвестиційних рішень та вирішення інших завдань, пов'язаних з оцінкою вартості об'єктів. Витратний підхід особливо ефективний при оцінці унікальних об'єктів, таких як будівлі спеціального призначення та новобудови, для яких складно знайти аналоги на ринку. Крім того, цей метод широко використовується для оцінки землі з метою визначення її найкращого використання.

Для проведення якісної оцінки необхідно враховувати широкий спектр інформації, включаючи ціни на землю, будівельні матеріали, рівень заробітної плати, вартість обладнання та інші витрати. Конкретний перелік необхідних даних визначається індивідуальними особливостями кожного об'єкта оцінки. Комплексний аналіз ринкової інформації є основою для проведення об'єктивної оцінки. Крім даних про ціни на землю та будівельні матеріали, необхідно враховувати такі фактори, як рівень заробітної плати, витрати на обладнання та накладні витрати, що дозволить отримати більш точну оцінку вартості об'єкта.

Витратний підхід є популярним методом оцінки нерухомості, однак він має свої обмеження і не завжди підходить для оцінки унікальних об'єктів з історичною та культурною спадщиною. Для оцінки таких об'єктів часто використовують порівняльний підхід або дохідний підхід, які дозволяють врахувати їхню особливу цінність.

Витратний підхід дозволяє детально проаналізувати, як виробничі та господарські процеси впливають на вартість активів підприємства, враховуючи знос та технологічні зміни. Оцінка, зроблена таким чином, є обґрунтованою, оскільки базується на реальних даних бухгалтерського обліку. Крім того, витратний підхід є зручним інструментом для оцінки, оскільки він використовує дані, які вже є в наявності у підприємства.

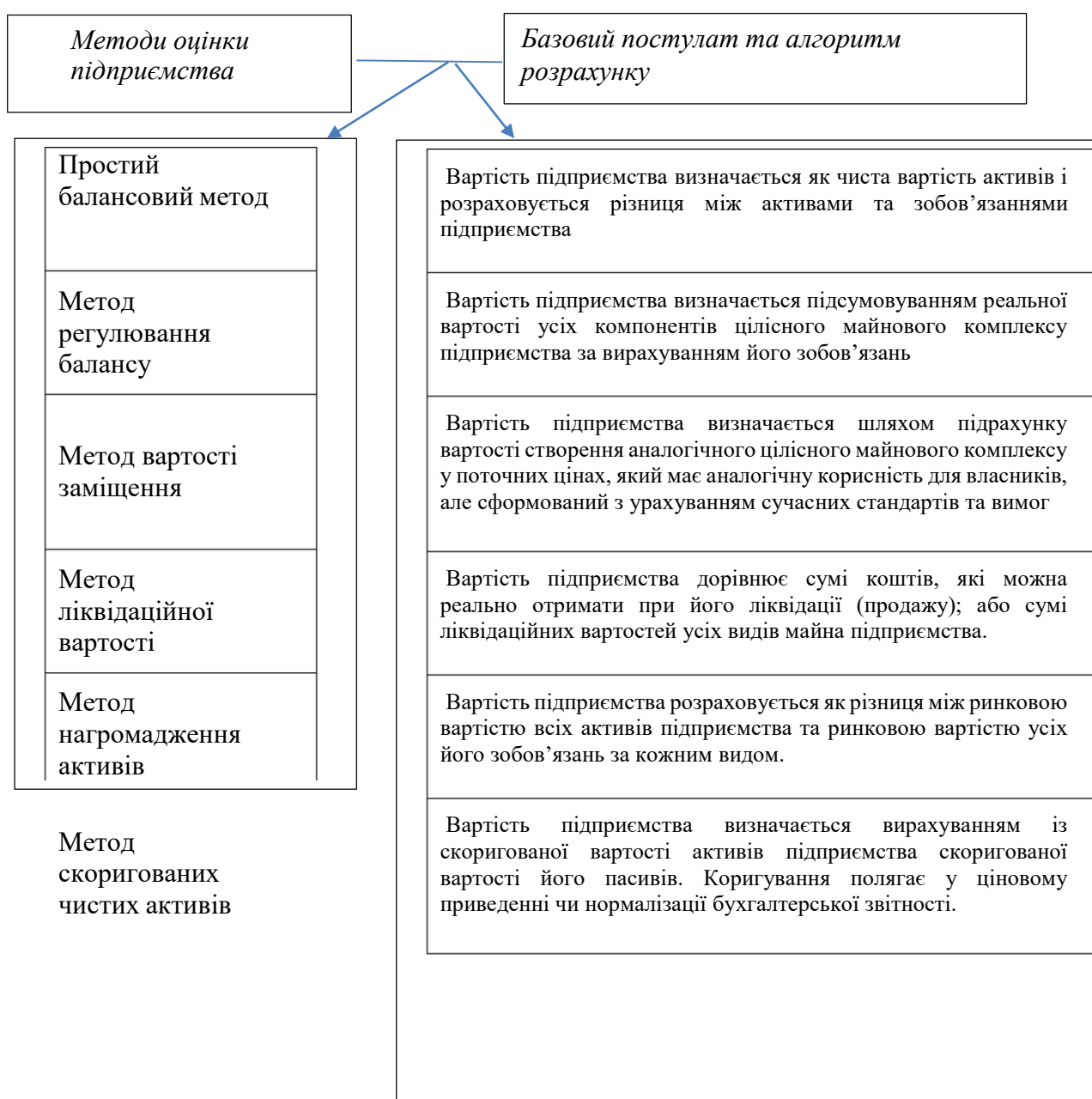

Рис 1.3 - Характеристика методів оцінки підприємства за витратним підходом [62,67,70]

Відповідно до вимог нормативу стандартом №2, «Оцінка нерухомого майна» (стандарт №2) «..витратний підхід до оцінки є обов'язковим для застосування оцінювачем під час визначення вартості тільки тих об'єктів, які на ринку не продаються (не орендуються), або ринок таких об'єктів дуже обмежений, а також спеціалізованого нерухомого майна, передавальних пристроїв, споруд, об'єктів, що є культурною спадщиною...» [41, п.6].

Ключовим показником, що характеризує фінансовий стан підприємства і є основою для застосування витратного методу оцінки, є "вартість чистих активів". Цей показник, який часто ототожнюють з "чистою балансовою вартістю" або "власним капіталом", відображає реальну вартість активів підприємства після вирахування всіх зобов'язань. Саме цей показник є вихідним при використанні витратного методу оцінки і дозволяє визначити мінімальну вартість підприємства.

Хоча показник чистих активів є важливим для оцінки фінансового стану підприємства, він не завжди адекватно відображає його ринкову вартість. Цей показник не враховує динаміку ринку, майбутні доходи та прибутки, які можуть суттєво вплинути на вартість бізнесу. Для більш точної оцінки ринкової вартості підприємства, крім показника чистих активів, необхідно враховувати додаткові фактори, такі як кон'юнктура ринку, майбутні доходи та прибутки, а також нематеріальні активи.

Незважаючи на відносну простоту розрахунку показника чистої вартості активів за даними бухгалтерського балансу, варто зазначити певні методологічні недоліки цього підходу. Зокрема, згідно з Постановою Кабінету Міністрів України №1891 від 10 грудня 2003 року "Про затвердження Методики оцінки майна", існують певні формули для визначення чистої вартості цілісного майнового комплексу підприємства, які можуть не враховувати всіх нюансів. Для більш точної оцінки вартості підприємства необхідно використовувати комплексний підхід, який включає в себе не тільки аналіз показника чистої вартості активів, але й інші фінансові показники [41]:

$$ЧВ = (H + O + V_{mn}) - (З + Д + П), \quad (1.1)$$

де H – вартість необоротних активів; O – вартість оборотних активів;

V_{mn} – вартість витрат майбутніх періодів;

$З$ – вартість забезпечень наступних виплат і платежів; $Д$ – вартість довгострокових зобов'язань;

$П$ – вартість поточних зобов'язань.

Логіка розрахунку показника чистої вартості активів базується на принципі віднімання зобов'язань від вартості активів, що відповідає міжнародним стандартам оцінки. Однак, включення до активів таких елементів, як "витрати майбутніх періодів", при одночасному ігноруванні "доходів майбутніх періодів", створює певну асиметрію і може призводити до недостовірної оцінки майбутніх фінансових результатів підприємства. Для більш точної оцінки майбутніх фінансових результатів необхідно використовувати альтернативні методи, які враховують як "витрати майбутніх періодів", так і "доходи майбутніх періодів".

До розрахунку обсягу чистих активів включаються нематеріальні активи, які відповідають таким умовам: безпосередньо використовуються підприємством в основній діяльності, приносять дохід та мають документальне підтвердження як витрат на їх придбання (створення), так і прав власності, відповідно до законодавства України. Тобто, для того, щоб нематеріальний актив міг бути включений до розрахунку чистої вартості активів, він повинен відповідати як економічним критеріям (використання в основній діяльності, прибутковість), так і юридичним критеріям (документальне підтвердження прав власності).

Якщо на кінець звітнього року підприємство має резерви за сумнівними боргами та знецінюванням цінних паперів, то вартість відповідних активів (дебіторської заборгованості та цінних паперів) зменшується на суму цих резервів при відображенні в балансі.

Вважаємо, що такі статті балансу, як витрати майбутніх періодів та доходи майбутніх періодів, потрібно брати з протилежними знаками, ніж це передбачено методичними рекомендаціями. Різниця між ними є ніщо інше, як прибуток майбутніх періодів, який не може відноситись до зобов'язань, а тому повинен прирівнюватись до власного капіталу (як і прибуток поточного періоду). Виходячи з рівності активів та пасивів балансу, маємо формулу [41]:

$$\langle \dots H + O + B_{\text{мл}} = K + З + Д + П + Д_{\text{мл}} \dots \rangle [41] \quad (1.2)$$

Метод згортання доходів майбутніх періодів з витратами передбачає коригування власного капіталу. Це відображається в балансовому рівнянні таким чином [41]:

$$\langle \dots H + O = [K + (D_{\text{мл}} - B_{\text{мл}})] + Д + П + З \dots \rangle [41] \quad (1.3)$$

Власний капітал та його еквівалент зазначені в квадратних дужках, а всі інші елементи правої частини рівняння – це зобов'язання. Виходячи з цього, вартість чистих активів розраховується за формулою [41]:

$$\langle \dots ВЧА = H + O - (Д + П + З) \dots \rangle [41] \quad (1.4)$$

Практичне використання результатів оцінки стосовно методу чистих активів і методів, які базуються на порівняльному підході, часто не відображає реальної ситуації, що відбувається в бізнесі компанії, яка оцінюється.

Метод чистих активів може бути недостатньо точним для оцінки капіталомістких підприємств. Витратний підхід, навпаки, дозволяє врахувати всі витрати, пов'язані з створенням підприємства, і таким чином визначити його справедливу вартість, включаючи "премію за контроль". Це особливо важливо для власників, які безпосередньо керують компанією.

Витратний підхід є важливим інструментом для оцінки підприємств, але він не позбавлений недоліків. Для отримання більш точної оцінки вартості необхідно враховувати такі обмеження витратного методу, як:

- використання витратного підходу до оцінки підприємства не дозволяє повністю оцінити його фінансову ефективність. Цей метод не враховує результати операційної, фінансової та інвестиційної діяльності, які є ключовими для інвесторів;

- для інвестора, який зацікавлений у майбутньому прибутковості, цей метод малоінформативний, оскільки не відображає потенціал підприємства до генерування доходів;

- витратні методи не враховують динамічний характер бізнесу і не дозволяють оцінити, як зміни ринкових умов та інші фактори вплинуть на майбутні результати;

- сфера застосування цього методу обмежена і не охоплює всі можливі об'єкти оцінки.

Хоча витратний метод оцінки є простим у застосуванні, він не враховує інфляцію та зношення активів. Більш об'єктивним оціненим показником, який дозволяє уникнути зазначених недоліків, є використання методу скоригованої (чистої) балансової вартості, який враховує ці фактори та відображає реальну вартість активів на момент оцінки. Для обчислення цього показника «...береться до уваги величина переоцінки основних засобів підприємства. Для стабільно працюючих підприємств, які не планують закриватися в найближчому майбутньому, скоригована чиста балансова вартість достатньо надійно відображає нижню межу його ціни...» [3, с.29].

Аби усунути певні недоліки описаного методу, Коллас Б. запропонував концепцію діючої вартості. Цей показник, по суті, є модифікацією чистої скоригованої вартості, з додатковим акцентом на здатності активу генерувати дохід, а саме «...вартість підприємства як майнового комплексу, який генерує результат господарської діяльності...» [22, с. 510].

Аналізуючи особливості оцінки вітчизняних підприємств, Мендрул О. звертає увагу на те, що через наявність значної кількості невикористаних активів, які не приносять доходу, для більш адекватної оцінки часто використовується утилізаційна вартість, тобто вартість, яку можна отримати від продажу активу в поточному стані або після мінімальних витрат на підготовку до продажу.

Якщо структура активів підприємства є неефективною і активи мають низьку ліквідність, то для визначення їхньої вартості може знадобитися розробити спеціальні сценарії реструктуризації. Це пов'язано з тим, що перерозподіл активів може призвести до збільшення загальної вартості підприємства.

Відсутність, а також «...неповна інформація в обліку про наявність та стан деяких видів нематеріальних активів (наприклад, прав користування природними ресурсами та організаційно-економічними привілеями) ускладнює ідентифікацію і оцінку нематеріальних активів та їх внесок у вартість підприємства...»[35, с.76-77].

Одним із ключових трендів у сучасній бізнес-оцінці є перехід від традиційних методів оцінки до більш динамічних підходів, які враховують здатність компанії генерувати прибуток у майбутньому. Американська фірма Stern Stewart стала піонером у цій галузі, розробивши концепцію "економічної доданої вартості", яка дозволяє вимірювати, наскільки ефективно компанія інвестує свої кошти та створює додаткову вартість для своїх власників.

Економічна додана вартість (ЕДВ) є потужним інструментом для оцінки ефективності діяльності компанії.

Якщо ЕДВ позитивна, це означає, що компанія не тільки покрила всі свої витрати, включаючи вартість капіталу, але й створила додаткову вартість для своїх акціонерів. Негативне значення ЕДВ свідчить про те, що компанія не ефективно використовує свої ресурси і знижує вартість для акціонерів. Сьогодні ЕДВ є невід'ємною частиною сучасних систем управління компаніями.

Цей метод допомагає підприємству мінімізувати ризики, пов'язані з надмірними запасами, та оптимізувати використання оборотних коштів. В результаті зростає ефективність діяльності компанії, що призводить до збільшення її вартості. ЕДВ – не єдиний метод оцінки ефективності управління підприємством. Західні компанії активно застосовують також методи, розроблені А. Раппапортом та інші, які дозволяють більш детально аналізувати створення вартості. Витратний підхід, хоча й є базовим, має певні обмеження для визначення ринкової вартості.

Інвестори приймають рішення про інвестування на основі очікуваної віддачі від інвестицій. Витратний підхід, хоча і є корисним для визначення вартості активів підприємства, не дає прямої відповіді на питання про те, скільки грошей можна заробити на інвестиціях в це підприємство.

Дохідний підхід, який фокусується на майбутніх грошових потоках, дозволяє більш точно оцінити інвестиційну привабливість підприємства. Використовуючи дохідний підхід та метод дисконтування грошових потоків, вартість підприємства розраховують за допомогою спеціальної формули [32, с.28]:

$$\dots V_b = \frac{K_1}{(1+d_1)^1} + \frac{K_2}{(1+d_2)^2} + \dots + \frac{K_t}{(1+d_t)^t} + P \quad (1.5)$$

*де K_1, K_2, \dots, K_t – чисті грошові потоки від бізнесу за 1, 2, ... t років;
 d_t – ставка дисконту у відповідний період;
 P – реверсія, термінальна або нинішня вартість підприємства в
 постпрогнозований період;
 t – період прогнозування...»[32, с.28].*

Дохідний підхід є більш динамічним та орієнтованим на майбутнє, ніж витратний підхід. Він дозволяє оцінити вартість підприємства з точки зору інвестора, який зацікавлений у отриманні максимальної віддачі від своїх інвестицій. За допомогою дохідного підходу можна оцінити, наскільки ефективно підприємство використовує свої ресурси, які ризики пов'язані з інвестиціями в це підприємство та які перспективи для зростання.

Основна ідея цього підходу полягає в тому, що вартість об'єкта визначається його майбутніми грошовими потоками. Інвестори готові платити більше за об'єкт, який приносить більший дохід і, відповідно, має вищу прибутковість.

Дохідний метод оцінки передбачає кілька етапів, кожен з яких має важливе значення для отримання достовірного результату. Зокрема, необхідно визначити ставку, яка відображає ризик інвестицій у дане підприємство, встановити період, на який можна з достатньою достовірністю прогнозувати грошові потоки, та розрахувати вартість підприємства після закінчення цього періоду, враховуючи його довгострокові перспективи.

Концепція дисконтування ґрунтується на тому, що гроші, отримані в майбутньому, мають меншу вартість, ніж ті, які ми маємо сьогодні. Це пов'язано з інфляцією, можливістю інвестувати кошти та іншими факторами. При оцінці підприємства за допомогою дисконтування необхідно враховувати тривалість періоду, протягом якого воно буде приносити дохід, а також різні види ризиків, які можуть вплинути на цей дохід. Відповідно до принципу очікування, ми оцінюємо вартість підприємства на основі очікуваних майбутніх доходів, які переводяться в сучасну вартість за допомогою дисконтування.

Структура дохідного підходу досить різноманітна і включає в себе чотири основні групи методів, детально описаних у таблиці 1.10.

Рис 1.4 - Методи доходної оцінки: дисконтування грошових потоків, капіталізація доходів

Методи капіталізації, дисконтування, аналіз економічного прибутку та додаткових доходів дозволяють оцінити вартість підприємства з різних точок зору. Наприклад, метод капіталізації фокусується на поточному доході, а метод дисконтування – на майбутніх грошових потоках. Вибір оптимального методу залежить від специфіки підприємства та цілей оцінки.

За допомогою методу капіталізації та відповідної формули можна розрахувати ринкову вартість підприємства [57, с.23]:

$$\langle \dots V = D / R, \quad (1.6)$$

де D - чистий дохід за рік;
 R – коефіцієнт капіталізації...»[57, с.23]

На відміну від бухгалтерських показників, грошові потоки відображають реальні грошові надходження та виплати підприємства і тому є більш точним індикатором його фінансового стану. Дохідний підхід дозволяє оцінити вартість підприємства на основі прогнозу майбутніх грошових потоків, враховуючи при цьому рівень ризику, що є важливим для інвесторів.

Коли ми оцінюємо бізнес з точки зору інвестора, нас цікавить не стільки історична вартість його активів, скільки потенційні майбутні доходи. Саме тому дохідний підхід, який фокусується на прогнозуванні доходів, є найбільш доречним для інвестиційної оцінки.

Ідеальним інструментом для оцінки є порівняльний метод, який базується на аналізі цін реальних угод. Однак, в умовах нерозвиненості українських ринків, де відсутня достатня кількість даних про ціни на схожі активи, застосування цього методу може бути ускладнене.

Концепція обґрунтованої ринкової вартості ґрунтується на принципі прозорості та доступності інформації. Цей стандарт вимагає використання відкритих даних, які найбільш точно відображають поточний стан та динаміку ринку. Такий підхід забезпечує об'єктивність оцінки та мінімізує ризики суб'єктивних тлумачень. Серед множини методів оцінки вартості, саме ринковий метод демонструє найвищу відповідність вимогам стандарту обґрунтованої ринкової вартості. Це обумовлено тим, що ринковий метод базується на аналізі реальних угод, які укладаються на відкритих ринках, зокрема, на фондовому ринку. Дані, отримані в результаті таких угод, є найбільш релевантними та актуальними, оскільки відображають попит і пропозицію на конкретний актив у конкретний момент часу.

Таким чином, застосування ринкового методу, який використовує відкриті дані з фондового ринку, дозволяє отримати найбільш наближену до реальної ринкову вартість об'єкта оцінки. Це обумовлено тим, що фондовий ринок є найбільш ліквідним і прозорим сегментом фінансового ринку, де ціни формуються під впливом великої кількості учасників і відображають всі суттєві фактори, що впливають на вартість активів.

Рис. 1.5 - Порівняння методів ринкової оцінки підприємства

Порівняльний метод – це як пошук ціни на будинок: ми дивимося, за якою ціною продаються схожі будинки в тому ж районі. Так само і з підприємствами: ми шукаємо компанії, схожі за розміром, діяльністю та іншими характеристиками, і порівнюємо їхню вартість. Суть методу полягає в тому, щоб знайти компанії, які є найближчими аналогами оцінюваного підприємства. Далі аналізуються дані про ціни на акції або інші фінансові інструменти цих компаній, а також проводяться необхідні коригування з урахуванням особливостей оцінюваного підприємства.

Дані про фізичні характеристики, умови продажу та інші фактори, пов'язані з аналогічними підприємствами, дозволяють зробити висновок про те, за якою ціною можуть бути продані подібні активи на ринку. Ця інформація є основою для визначення вартості оцінюваного підприємства, навіть якщо воно не має прямої аналогії на ринку. Інфляція та інші економічні потрясіння можуть суттєво вплинути на вартість активів. Тому, якщо ми порівнюємо наш об'єкт з аналогами, які були продані в період високої інфляції, то отримаємо некоректну оцінку.

Принцип заміщення в оцінці означає, що вартість об'єкта визначається вартістю іншого, аналогічного об'єкта, який може його замінити. Однак, оскільки абсолютно ідентичних об'єктів не буває, ми повинні ввести певні корективи, щоб врахувати відмінності між оцінюваним підприємством та його аналогами. Наприклад, якщо порівнюване підприємство має більш сучасне обладнання, то ми повинні додати до його вартості суму, яка відповідає вартості цього обладнання.

Метод ринку капіталу ґрунтується на припущенні, що ринок є найкращим суддею вартості. Тому, якщо ми знайдемо компанії, які є найближчими аналогами оцінюваної компанії, і подивимося, за якою ціною торгуються їхні акції, то ми отримаємо досить точну оцінку і для нашої компанії. Звичайно, необхідно врахувати відмінності між компаніями, але загальний принцип саме такий.

Якщо ми знаємо, скільки коштують акції компаній, які займаються схожим бізнесом, мають схожий розмір і працюють на тому ж ринку, то ми можемо зробити висновок про те, скільки приблизно повинні коштувати акції нашої компанії. Звичайно, необхідно врахувати відмінності між компаніями, але загальний принцип саме такий.

Метод угод дозволяє нам оцінити компанію, порівнюючи її з іншими компаніями, які були продані. Метод галузевих коефіцієнтів використовує більш загальний підхід: ми дивимося на середні показники для всіх компаній в цій галузі і на основі цих показників оцінюємо нашу компанію.

Ринковий підхід дозволяє нам зрозуміти, скільки зазвичай готові платити інвестори за підприємства, схожі на наше. Таким чином, ми отримуємо оцінку, яка відображає реальну ринкову ситуацію. Крім того, цей метод дозволяє нам врахувати такі фактори, як конкуренція, стан економіки в регіоні та інші особливості галузі.

Ринковий підхід дозволяє нам зрозуміти, яке місце займає наше підприємство на ринку. Порівнюючи його з аналогами, ми бачимо, чи воно переоцінене або недооцінене. Цей метод також дозволяє врахувати вплив зовнішніх факторів, таких як економічна ситуація в країні, зміни в законодавстві та інші, які можуть вплинути на вартість бізнесу. Методи порівняльного аналізу базуються на припущенні, що існують компанії, які є прямими аналогами оцінюваної. На українському ринку таке припущення часто не виправдовується, що ускладнює застосування цих методів і вимагає проведення додаткових досліджень та аналізу.

З метою підвищення точності оцінки вартості підприємства фахівці все частіше відходять від використання лише одного методу оцінки. Комплексний підхід, який передбачає одночасне застосування кількох методів, дозволяє отримати більш об'єктивну та всебічну оцінку, враховуючи різні аспекти діяльності підприємства.

2 СИСТЕМА ОБЛІКУ ТА ЗВІТНОСТІ: СИНЕРГІЯ ДЛЯ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ ЩОДО ВАРТОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

2.1 Облікові процедури оцінки активів в форматі концепцій збереження капіталу

Незважаючи на актуальність оцінки майна в умовах глобальних трансформацій, існує значна прогалина в дослідженнях, присвячених методологічному забезпеченню оціночної діяльності з використанням даних бухгалтерського обліку та фінансової звітності. Українські дослідники не акцентують увагу на цих питаннях як на самостійному об'єкті дослідження, а розглядають їх в межах загальних методологічних проблем оцінки. Паралельно з цим, практична діяльність вимагає розробки інноваційних підходів до формування облікової інформації, як фінансової, так і управлінської, з метою її подальшого використання в процесі оцінки вартості компаній та, відповідно, удосконалення методологічної бази обліково-аналітичного забезпечення оцінки

Місія та конкурентна стратегія підприємства є визначальними факторами при формуванні облікової системи, яка буде використовуватись для прийняття управлінських рішень щодо власності. Економічна модель оцінки вартості підприємства є більш стратегічно орієнтованою, ніж бухгалтерська. Вона дозволяє виходити за рамки поточної фінансової звітності та оцінювати потенційну вартість компанії з урахуванням її стратегічних планів і ринкових перспектив. Завдяки цим коригуванням оцінка стає більш всебічною, оскільки враховує не лише фінансові показники, а й такі важливі фактори, як рівень ризику, вартість нематеріальних активів, конкурентне середовище, потенціал персоналу та індивідуальні особливості підприємства.

Богата І. доводить у своїх працях: «...не можна зводити можливості бухгалтерської науки виключно до визначення балансової вартості активів підприємства та проведення аналізу діяльності підприємства на базі традиційного бухгалтерського балансу. Можна погодитися лише з тим, що традиційна бухгалтерська модель не дозволяє отримати реальну оцінку вартості підприємства, яка не вичерпується традиційною бухгалтерською моделлю...» [3, с.61].

Згідно з концепцією балансового управління, розробленою Бреславцевою Н., для ефективного управління власністю, рентабельністю та фінансовими потоками підприємства можуть застосовуватися не лише традиційні бухгалтерські баланси, а й більш складні інструменти, такі як нульові та актуарні баланси, що виходять за рамки класичних балансових теорій [4, с. 28].

Ефективність моделі оцінки вартості підприємства безпосередньо залежить від правильності вибору концепції оцінки. Кожна з концепцій (історична, футуристична, змішана) має свої переваги та недоліки, тому вибір повинен здійснюватися з урахуванням специфіки оцінюваного підприємства та цілей оцінки.

Бухгалтерський баланс, побудований на принципі історичної вартості, не завжди відображає реальну вартість активів підприємства. Тому доцільно розглянути інші методи оцінки, які дозволяють врахувати поточні ринкові умови та специфіку діяльності підприємства.

Відповідно до висновків Бриттона Е. та Ватерстона К., вибір методу оцінки активів та пасивів є критичним фактором для формування якісної інформаційної бази, необхідної для прийняття обґрунтованих управлінських рішень «...фінансовий стан та результати господарської діяльності організації, що представлені в балансі та звіті про прибутки ізбитки, залежить не тільки від реального стану справ, але і від того, які були обрані методи оцінки та розрахунку звітних показників...» [5, с.67].

Успішне моделювання оцінки вартості підприємства вимагає комплексного підходу, який передбачає узгодженість між об'єктом оцінки, цілями моделювання, методами її побудови та інформацією, що використовується для оцінки активів, зокрема методами їхньої оцінки. Оцінка вартості підприємства - це складний процес, який вимагає врахування багатьох факторів, таких як стадія життєвого циклу, стратегічні цілі, потреби користувачів інформації та обрані методи оцінки активів. Це пов'язано з тим, що поняття "вартість підприємства" є багатограним і включає в себе різноманітні показники. Зазначені фактори є ключовими при формуванні методології оцінки вартості підприємства та виборі відповідної облікової системи.

Фази життєвого циклу підприємства суттєво впливають на вибір ключових показників та структуру бухгалтерської моделі оцінки його вартості, формуючи чотири основні напрями оцінки.

Оцінка вартості підприємства на ранніх стадіях розвитку є складним завданням, оскільки багато факторів є невизначеними. Перший напрям оцінки фокусується саме на таких підприємствах і передбачає використання прогнозної інформації. Основними джерелами даних для такої оцінки є бізнес-план, який містить детальний опис бізнес-моделі та стратегії розвитку, а також прогнозні фінансові звіти. Зовнішня інформація, така як аналіз конкурентів та загальні тенденції галузі, дозволяє оцінити потенціал підприємства на тлі ринку. Завдяки комплексному аналізу внутрішньої та зовнішньої інформації можна сформувавши більш реалістичний прогноз майбутньої вартості підприємства.

Другий напрям оцінки вартості стосується вже діючих підприємств. При оцінці таких підприємств ключовим є принцип безперервності діяльності. Це означає, що ми припускаємо, що підприємство продовжить свою роботу в майбутньому, а будь-які фінансові труднощі є тимчасовими та можуть бути подолані завдяки ефективним управлінським рішенням.

Аналіз фінансових показників підприємства є важливим інструментом для керівництва компанії. На основі цих даних можна визначити критичні точки в розвитку бізнесу, коли необхідно вносити значні зміни в стратегію. Такі зміни можуть включати в себе розробку нових продуктів або послуг, впровадження інноваційних технологій, оптимізацію бізнес-процесів тощо. Для проведення такої оцінки зазвичай використовується майновий підхід, який передбачає оцінку вартості активів компанії. При цьому найчастіше застосовується історична або змішана бухгалтерська концепція оцінки, що базується на даних бухгалтерського обліку. Одним з ключових показників у цьому випадку є скоригована вартість чистих активів, яка відображає реальну вартість активів компанії з урахуванням їх зносу та інших факторів.

Коли підприємство опиняється у скрутному фінансовому стані або проходить через процес реорганізації, виникає необхідність у проведенні спеціальної оцінки його вартості. Така оцінка є досить складною, оскільки підприємство може переживати різноманітні зміни, пов'язані з реструктуризацією або зміною власника. Для проведення оцінки в таких ситуаціях можуть використовуватися різні методи, як-от майновий та дохідний підходи. При цьому особливу увагу приділяється таким показникам, як скоригована вартість чистих активів, що відображає реальну вартість активів підприємства з урахуванням його фінансового стану..

Коли підприємство опиняється на межі банкрутства або проходить процедуру реорганізації, виникає потреба в проведенні спеціальної оцінки його вартості. Вибір методу оцінки в таких випадках залежить від конкретних обставин та мети оцінки. Як правило, використовуються комбінації різних методів, таких як майновий та дохідний. Особливу увагу приділяється оцінці активів підприємства, зокрема, розрахунку скоригованої вартості чистих активів, яка відображає їх реальну ринкову вартість.

Для того, щоб всі об'єкти обліку були відображені в бухгалтерських регістрах, необхідно забезпечити їх точну і достовірну оцінку.

Кужельний М. підкреслює: «...оцінку не тільки важливішою складовою методу бухгалтерського обліку, а і його діючою контролюючою функцією фінансового стану підприємства...» [25, с.47].

Оцінка в бухгалтерському обліку — це не лише інструмент для відображення господарських операцій, а й самостійна діяльність. Бухгалтерський облік та аналіз у цьому випадку виступають як джерело інформації, на основі якої проводиться оцінка. Аналіз наукової літератури свідчить про справедливість цього висновку [3; 4; 6; 9; 15; 16; 17; 18; 23; 28; 30; 33; 34; 35; 43; 44; 45; 46; 60; 61; 62; 63; 66; 69; 72], а дослідники, які вивчали питання оцінки, часто працювали незалежно один від одного, що призводило до появи різних підходів та концепцій. Вивчення робіт вітчизняних та зарубіжних дослідників ще раз підтвердило той факт, що методика оцінки знаходиться під впливом багатьох факторів та обставин, а їх класифікація стає багатовимірною. Найбільш поширеною класифікацією активів є поділ їх на дві групи за критерієм подальшого використання: активи, призначені для обміну, та активи, призначені для використання у виробництві.

З економічної точки зору, вартість в обміні є найбільш об'єктивним показником вартості товару або послуги, оскільки вона формується під впливом ринкових механізмів.

Ринкова ціна – це не просто випадкова ціна, а ціна, яку ми можемо прогнозувати на основі аналізу ринку та поведінки його учасників. Це найімовірніша ціна, яку ми отримаємо, якщо вирішимо продати цей об'єкт зараз, за умови, що ринок буде функціонувати в нормальних умовах. Ринкова ціна відображає загальне сприйняття вартості цього об'єкта на ринку, враховуючи попит, пропозицію та інші ринкові фактори.

При оцінці ринкової вартості будь-якого об'єкта необхідно враховувати комплексний вплив різних факторів, як об'єктивних, так і суб'єктивних. Об'єктивні фактори, які формують загальний рівень цін на ринку, можна поділити на дві великі групи: макроекономічні (наприклад, стан економіки країни, інфляція, процентні ставки) та мікроекономічні (характеристики самого об'єкта, попит і пропозиція на нього, конкуренція на ринку).

Перша група факторів, як правило, включає такі елементи: початковий рівень забезпеченості населення регіону необхідними товарами та послугами, міграційні процеси, темпи інфляції та динаміка зміни валютних курсів. Крім того, важливу роль відіграють розвиток іпотечного кредитування, а також рівень заробітної плати, який впливає на здатність населення накопичувати кошти та формувати відкладений попит.

Суб'єктивні фактори відображають індивідуальні особливості кожної угоди, які виходять за рамки загальних економічних закономірностей. Вони пов'язані з поведінкою учасників ринку, їхніми мотивами, цілями та стратегіями. Ці фактори можуть включати в себе як об'єктивні характеристики, такі як репутація компаній, так і суб'єктивні фактори, такі як особисті стосунки та психологічні особливості учасників угоди.

Попри те, що облік активів за ринковою вартістю є бажаним стандартом для українських підприємств, реальність часто відрізняється від ідеалу. Фактична ціна угоди з продажу активу зазвичай визначається не ринковою вартістю, а ймовірною ціною реалізації, яка враховує можливі альтернативні варіанти використання активу та специфіку ринку, що може відрізнятися від типових умов.

Незважаючи на те, що в практиці українських підприємств часто відхиляються від принципу оцінки активів за ринковою вартістю, цей підхід знайшов своє чітке відображення в національних стандартах бухгалтерського обліку – Положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку (П(С)БО).

Зокрема, П(С)БО передбачають використання поняття "справедлива оцінка" для визначення вартості певних видів активів. Справедлива оцінка, як правило, відповідає ринковій вартості активу, тобто ціні, за якою його можна продати на активному ринку за звичайних умов конкуренції.

Згідно з Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 19 "Об'єднання підприємств" [54], одним із можливих методів оцінки активів, що беруть участь в об'єднанні, є оцінка за справедливою вартістю. Цей підхід передбачає визначення вартості цінних паперів, машин, устаткування, земельних ділянок, будівель та нематеріальних активів за ціною, за якою їх можна продати на активному ринку за звичайних умов конкуренції на дату об'єднання. Такий метод оцінки дозволяє відобразити в бухгалтерському обліку реальну вартість активів на момент їх об'єднання.

Українська система бухгалтерського обліку, подібно до систем багатьох країн світу, базується на принципі історичної (фактичної) собівартості. Це означає, що вартість активів, як правило, визначається за сумою коштів, витрачених на їх придбання або виробництво [8; 19; 20; 39]. І вітчизняні, і зарубіжні дослідники сходяться на думці, що принцип історичної собівартості є загальноприйнятим підходом для визначення початкової вартості активів при їх зарахуванні на баланс. [8, 11, 12]. Згодом важливість оцінки активів за історичною собівартістю поступово зменшується. Саме тому при первісному відображенні активу в бухгалтерському обліку набувають більшої значущості такі фундаментальні принципи, як обережність, сутність над формою та повнота розкриття інформації.

Враховуючи ці фактори, підприємства повинні застосовувати оцінку активів за справедливою вартістю. Для різних видів активів цей показник визначається різними методами: для товарів та дебіторської заборгованості використовується чиста вартість реалізації, а для сировини та матеріалів – вартість придбання. Компроміс між принципом історичної собівартості та вимогою відобразити реальну вартість активів призводить до того, що в балансі підприємства співіснують два методи оцінки: первісна і справедлива.

Цей підхід є предметом дискусій серед фахівців, називаючи його «...поєднанням яблук та апельсинів...» [39, с.164].

Хоча модель оцінки активів, запропонована Едвардсом та Беллом, є досить детальною, вона має певний недолік: вона не враховує економічну вартість, тобто вартість, визначену за допомогою дисконтування майбутніх грошових потоків. Це робить модель не повною.

Аналізуючи роботи різних дослідників, можна зробити висновок, що головною метою оцінки активів підприємства є визначення його фінансового стану, зокрема, величини капіталу та отриманого прибутку. Саме тому для глибокого розуміння бухгалтерських методів оцінки необхідно розглянути концепції збереження капіталу, які лежать в їх основі.

У умовах нестабільності виникає необхідність оцінювати вартість підприємства. Для цього аналізують різні концепції капіталу, серед яких основними є фінансова та фізична, що відображені у міжнародних стандартах. [32].

У фінансовому контексті капітал підприємства можна розглядати як інвестовані грошові кошти або як купівельну спроможність. Водночас, фізичний капітал відображає виробничі потужності підприємства, які закладені в його активах. Важливо розуміти, що обидва види капіталу тісно пов'язані з власним капіталом підприємства.

Концепція капіталу є визначальним фактором при виборі методу обчислення прибутку. Різні концепції передбачають різні підходи до підтримки розміру капіталу, що, в свою чергу, впливає на визначення того, що вважатиметься прибутком. Тільки за певних умов, обумовлених обраною концепцією, збільшення балансової вартості активів може розглядатися як прибуток.

Ключова відмінність між концепціями капіталу полягає в різній методології оцінки. Кожна концепція пропонує свій підхід до визначення та оцінки змін у вартості активів та капіталу підприємства.

Застосування принципу автономності в бухгалтерському обліку веде до розмежування власників та підприємства, що, в свою чергу, дозволяє сформулювати ширший спектр концепцій збереження капіталу. Замість трьох, ми отримуємо п'ять концепцій. Тоді, прибутком вважається виключно та частина фінансового результату, яка може бути розподілена між акціонерами. Тобто, це та частина прибутку, яку підприємство може виплатити у вигляді дивідендів:

концепція 1 – за умови збереження або збільшення власного капіталу підприємства на кінець року порівняно з його початковим значенням;

концепція 2 – після того, як купівельна спроможність власного капіталу підприємства на кінець року залишилася на тому ж рівні, що й на початку;

концепція 3 – після досягнення більших виробничих обсягів наприкінці року порівняно з початком;

концепція 4 – після збереження початкового рівня купівельної спроможності активів підприємства;

концепція 5 – після повного відновлення активів, використаних у виробництві протягом року.

Різноманітність концепцій збереження капіталу дозволяє обрати оптимальний варіант для конкретного підприємства.

Перейдемо до практичного застосування розглянутих концепцій на прикладі ТОВ «Сіріус-Екстружен», яке має статутний капітал 1000 тис. грн. та нерозподілений прибуток 100 тис. грн. Баланс містить об'єкти основних засобів, термін експлуатації яких становить п'ять років. Амортизаційні відрахування нараховуються рівномірно протягом строку корисного використання основних засобів за ставкою 10% на рік. Запаси підприємства за рік зросли з 400 тис. грн. до 760 тис. грн. При цьому закупівлі запасів склали 3 млн. грн. Детальніші дані щодо інших показників наведено в таблицях 2.1 та 2.2. Вплив різних концепцій капіталу на результати аналізу узагальнено в таблиці 2.3.

Таблиця 2.1 - Баланс ТОВ «Сіріус-Екструджен» на 31.10.2024 р., тис. грн.

Показник	Початок звітнього періоду	Кінець звітнього періоду
<i>Активи</i>		
Основні засоби	1300	1020
Знос	402	530
Запаси	460	720
Грошові кошти	105	1800
Разом	1130	2560
<i>Зобов'язання та власний капітал</i>		
Власний капітал	1030	1003
Нерозподілений прибуток	107	1860
Разом	1100	2363

Таблиця 2.2 - Звіт про фінансові результати ТОВ «Сіріус-Екструджен» за жовтень 2024 р., тис. грн.

Показник	5020
Собівартість реалізованих запасів	2610
Амортизація	105
Інші операційні витрати	1020
Прибуток до оподаткування	1160

Таблиця 2.3 - Звіт про фінансові результати ТОВ «Сіріус-Екструджен» за жовтень 2024 р., тис. грн.

Показник	Концепція капіталу				
	1	2	3	4	5
Доход від реалізації запасів	5030	5030	5030	5030	5030
Собівартість реалізованих запасів	2642	2643	3040	2940	3010
Амортизація	102	102	102	102	102
Резерв для заміни активів	x	x	250	x	x
Резерв для відображення вартості активів, спожитих протягом року	x	x	x	x	50
Резерв для підтримки купівельної спроможності величин, інвестованих в:					
• основні засоби	x	x	x	53	x
• запаси				367	
• монетарні активи				23	
Операційні витрати	1020	1020	1020	1020	1020
Резерв для підтримки купівельної спроможності капіталу Підприємства	x	220	x	x	x
Прибуток до оподаткування	1263	1042	658	831	8390

Глибокий аналіз представлених даних дозволяє зробити висновок про те, що власний капітал підприємства має подвійну природу: з одного боку, він представляє собою суму грошових коштів, інвестованих у підприємство, а з іншого – це потенціал для отримання майбутніх економічних вигад. Незважаючи на різні підходи до оцінки цих двох аспектів, отримані результати є взаємодоповнюючими і не суперечать один одному. Ефективність застосування того чи іншого підходу до оцінки вартості безпосередньо залежить від конкретних економічних умов, в яких функціонує підприємство, а також від потреб користувачів фінансової звітності. Не існує універсального методу, який би ідеально підходив для всіх ситуацій. Тому завдання полягає не в тому, щоб визначити "найкращу" концепцію вартості, а в тому, щоб обрати найбільш доцільний підхід для вирішення конкретних завдань конкретного підприємства та забезпечення потреб його користувачів інформації..

Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що прийняття ефективних управлінських рішень у сферах інвестицій, кредитування та страхування неможливе без повної оцінки вартості підприємства. Оскільки вартість підприємства є багатогранним поняттям, для її оцінки використовується широкий спектр показників. Вибір конкретних показників залежить від цілей оцінки, доступності інформації та особливостей діяльності підприємства. Загальна бухгалтерська модель оцінки вартості надає нам інструменти для вибору найбільш відповідних показників в кожному конкретному випадку.

На наш погляд, найбільш перспективним підходом в сучасних умовах є використання стратегічного аналізу та обліку як основного джерела інформації для розробки ефективних бізнес-моделей.

Отже, оцінка вартості підприємства є складним процесом, який вимагає врахування як внутрішніх, так і зовнішніх факторів. Зовнішні макроекономічні чинники, такі як політична стабільність та економічна кон'юнктура, можуть суттєво вплинути на реальну вартість бізнесу, тому їх необхідно обов'язково враховувати при проведенні оцінки.

2.2 Побудова фінансово-аналітичного забезпечення діагностики вартості бізнесу в категоріях облікової політики

Для забезпечення об'єктивності та повноти фінансової звітності підприємства повинні розкривати всю інформацію, яка є важливою для прийняття рішень користувачами, зокрема, детально описувати свою облікову політику. Відповідно до національних облікових стандартів «...облікова політика – це сукупність принципів, методів і процедур, які використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності...»[50, п.3]. Формування облікової політики є стратегічно важливим кроком для будь-якого підприємства. Це дозволяє забезпечити послідовність та порівнянність облікової інформації в часі, спрощує процес прийняття управлінських рішень, а також сприяє підвищенню довіри інвесторів, кредиторів та інших користувачів фінансової звітності. Тому розробка та закріплення облікової політики в нормативному документі, такому як наказ, є обов'язковим для будь-якого суб'єкта господарювання.

Свобода підприємства у виборі методів оцінки активів, зокрема основних засобів, надає йому значний вплив на формування фінансових результатів. Так, застосування прискореної амортизації дозволяє швидше списувати вартість основних засобів, що призводить до збільшення витрат у початкові роки експлуатації та, відповідно, до зменшення прибутку. Навпаки, лінійний метод амортизації забезпечує рівномірне розподілення витрат протягом усього терміну служби активу, що може позитивно вплинути на поточні фінансові результати.

Яскравим прикладом впливу облікової політики на фінансові результати є вибір методу оцінки запасів. Наприклад, метод LIFO (останнім зайшов – першим вийшов), хоча й заборонений в Україні, широко використовується в інших країнах. Він дозволяє оцінювати вартість проданих запасів за цінами останніх закупок, що забезпечує більш точне відображення впливу інфляції на собівартість проданих товарів та, як наслідок, на прибуток підприємства.

Оскільки метод середньозваженої вартості використовує середню вартість усіх придбаних запасів, балансові дані про залишки можуть не відображати реальну вартість останніх закупів. Це означає, що оцінка запасів на балансі може бути дещо застарілою, особливо в умовах значних коливань цін.

Рішення про вибір методу оцінки активів та зобов'язань має критичне значення, оскільки воно безпосередньо впливає на фінансову звітність компанії. Саме на підставі цієї звітності всі зацікавлені сторони формують своє уявлення про вартість підприємства і приймають відповідні рішення щодо інвестицій, кредитування або інших видів співпраці. Дотримання вимог П(С)БО є необхідною умовою для забезпечення достовірності фінансової звітності. Будь-які відхилення від цих стандартів, зокрема неправильний вибір методів оцінки, можуть призвести до викривлення даних про вартість активів та, як наслідок, до некоректних висновків з боку оцінювача.

Для забезпечення відповідності оцінки чинним нормативним документам, аналітик повинен володіти знаннями про різноманітні методи оцінки активів та зобов'язань.

Переоцінка активів за справедливою вартістю, особливо основних засобів та нематеріальних активів, є важливим інструментом для підприємств. Вона дозволяє забезпечити, щоб баланс підприємства був актуальним та відображав реальну вартість його активів. Завдяки такій переоцінці, інвестори, кредитори та інші зацікавлені сторони отримують більш точну інформацію про фінансовий стан підприємства. Крім того, переоцінка дозволяє більш точно розрахувати амортизацію та забезпечує більш адекватне відображення результатів діяльності підприємства. Так, перегляд «...балансової вартості з метою формування реальної інформації про фінансовий стан підприємства передбачено для запасів, які показуються в балансі за меншою з двох оцінок, фінансових інвестицій, що мають переоцінюватися при будь-якій зміні їх справедливої вартості, а також дебіторської заборгованості, для якої формується резерв сумнівних боргів...» [51, 53, 59].

Вибір варіанту залежить від того, яку саме інформацію ви хочете передати та для якої аудиторії призначений текст. Якщо вам потрібно максимально детально пояснити процес переоцінки, то краще обрати перший варіант. Якщо ви хочете підкреслити переваги такого підходу, то підійде другий варіант. А якщо ви хочете акцентувати увагу на впливі ринкових умов, то краще обрати третій варіант.

Важливим аспектом, який має перевірити оцінювач, є дотримання підприємством принципу послідовності. Цей принцип означає, що компанія повинна застосовувати одні й ті самі облікові методики протягом усіх звітних періодів. Такий підхід забезпечує порівнянність фінансової звітності за різні роки. Будь-які зміни в обліковій політиці підприємства можуть здійснюватися виключно в рамках, визначених П(С)БО 6. При цьому, кожна така зміна повинна мати обґрунтування та бути детально розкрита у відповідних розділах фінансової звітності. «...У разі внесення змін до облікової політики підприємства необхідно застосовувати ретроспективний перерахунок порівняльних показників за попередні звітні періоди, що дозволить забезпечити зіставність даних...» [58, п.12].

Ретроактивне застосування нової облікової політики дозволяє зробити фінансову звітність більш послідовною. Однак, порушення вимог П(С)БО щодо такого застосування може призвести до втрати довіри до фінансової звітності та негативно вплинути на репутацію підприємства. Однією з проблем сучасного бухгалтерського обліку є розбіжність між теоретичними положеннями облікової політики та їх практичним застосуванням. Дослідження ТОВ "Сіріус-Екстружен" підтверджує цю тенденцію, виявивши ряд порушень, які призводять до переоцінки активів. Найпоширеніші з них наведено в Додатку Б.

Спробуємо знайти шляхи вирішення поширеної проблеми - порушення підприємствами вимог П(С)БО. Для цього розглянемо конкретний приклад - облік запасів.

Виходячи з принципу обережності, встановленого П(С)БО 9, запаси оцінюються за меншою з двох можливих сум: первісної вартості або чистої вартості реалізації [59]. Особливу увагу слід приділяти оцінці неліквідних та застарілих запасів. Якщо відома потенційна ціна реалізації кожного виду товару або групи товарів, підприємство зможе без додаткових складнощів виконати вимоги національного стандарту бухгалтерського обліку. Однією з проблем при оцінці запасів є відсутність достовірної інформації про можливу ціну реалізації неліквідних товарів. Тому підприємствам необхідно розробляти спеціальні методики для їх уцінки.

Аби запобігти викривленню фінансової звітності через невідповідність оцінки запасів вимогам П(С)БО, ми пропонуємо вдосконалити методику розрахунку оборотності запасів. Нижче наведено детальний алгоритм цього підходу.

Першим кроком є класифікація запасів за їхнім призначенням та швидкістю обертання. Кожній такій групі має бути присвоєно відповідний коефіцієнт оборотності.

Другим кроком, для кожної групи запасів використовується свій підхід до розрахунку оборотності. Наприклад, для сировини та матеріалів оборотності розраховується шляхом зіставлення обсягу використаних матеріалів із їхньою середньою вартістю. Величина списання визначається на основі отриманих даних та професійного судження.

Як і зазвичай, оборотність готової продукції визначається шляхом ділення загальної собівартості реалізованої продукції за певний період на середню вартість запасів готової продукції за той же період.

Третій крок, визначити розмір зменшення вартості для кожного окремого товару (або групи товарів) відповідно до його категорії. Розглянемо застосування запропонованої вище методики на прикладі ТОВ «Сіріус-Екстружен» Інформація про залишки виробничих запасів в розрізі окремих груп на ТОВ «Сіріус-Екстружен» за 2023 р. наведена в додатку А.1

Встановити розмір знижки для кожного товару або групи товарів, класифікованих за певними критеріями (додаток А.1).

На підставі встановлених відсотків списання ми обчислимо абсолютну величину зменшення балансової вартості кожної групи запасів (детально див. додаток А.1). Важливо зазначити, що хоча принцип обачності вимагає обережності в оцінці активів, заниження їхньої вартості спотворює фінансову звітність і не відображає реальної вартості підприємства

Таким чином, в результаті проведеної оцінки запасів у 2006 році ТОВ «Сіріус-Екстружен» зменшило їхню балансову вартість з 137 666,0 тис. грн. до 109 943,4 тис. грн., що становить 27 722,6 тис. грн..

При проведенні оцінки активів необхідно звернути увагу на ризики їх знецінення (див. рис 2.1), оскільки це безпосередньо позначиться на фінансових результатах підприємства за звітний період.

Хоча законодавство дозволяє суб'єктам господарювання проводити переоцінку необоротних активів, практична реалізація цього положення супроводжується низкою проблем, серед яких найактуальнішими є: визначити граничний рівень відхилення їхньої балансової вартості від справедливої. Якщо це відхилення перевищить встановлений поріг, то балансову вартість необхідно скоригувати з урахуванням ринкової вартості активу. Особливу увагу слід приділити активам, для яких відсутній активний ринок, наприклад, унікальному обладнанню.

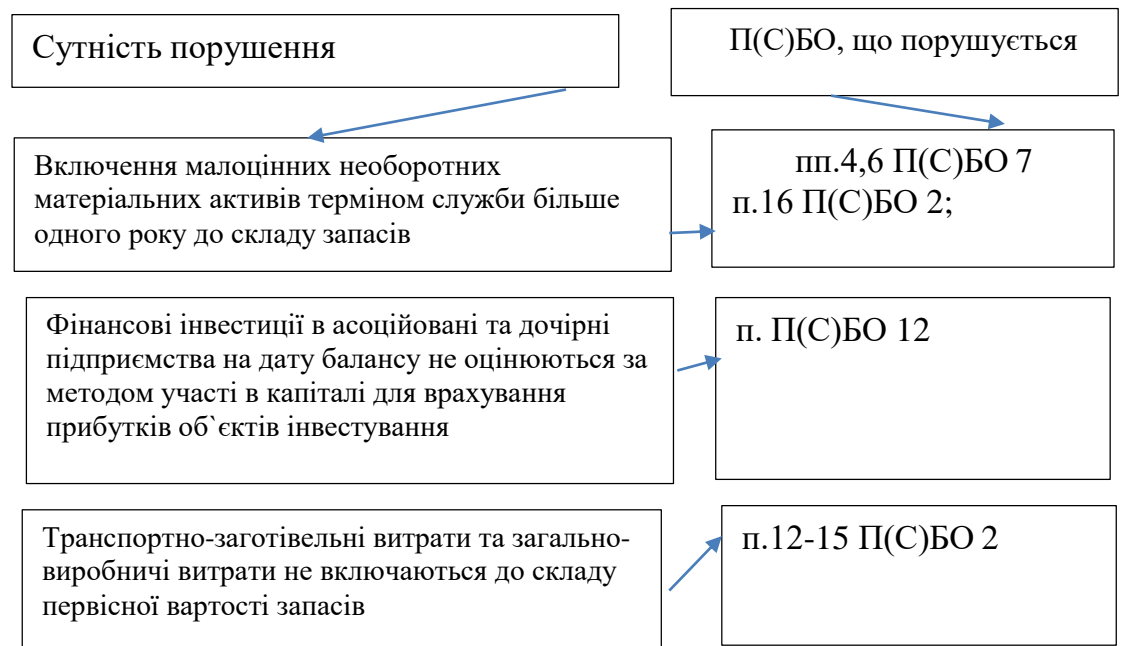

Рис. 2.1 - Приклади порушення вимог П(С)БО, що призводять до зниження балансової вартості активів

Відповідаючи на перше питання, можна виділити два основних шляхи. Перший шлях передбачає, що підприємство самостійно визначає поріг суттєвості відхилень, ґрунтуючись на професійному судженні своїх фахівців. Такий підхід вимагає від облікового персоналу високого рівня компетентності та широких знань в економічній сфері.

Незважаючи на нові вимоги, багато підприємств продовжують дотримуватися положень попередньої редакції П(С)БО 7, згідно з якими відмінність між балансовою та справедливою вартістю вважається суттєвою, якщо вона перевищує 10%. Альтернативним підходом є використання шкали суттєвості, запропонованої Міністерством фінансів України. Згідно з цим підходом, відхилення вважається суттєвим, якщо воно перевищує 1% від фінансового результату або 10% від різниці між балансовою та справедливою вартістю. Цей підхід є менш трудомістким і рекомендований для застосування новоствореними підприємствами.

Аби відповісти на друге питання, варто звернутися до наукових праць зарубіжних економістів. Вони пропонують цікавий методологічний підхід, який може бути корисним для розв'язання цієї проблеми.

Під сумою очікуваного відшкодування розуміють найбільшу з двох оцінок: суму, яку можна отримати від продажу активу за вирахуванням витрат на продаж, або суму грошових коштів, які можна отримати від використання активу протягом його терміну служби, включаючи суму, яку можна отримати від продажу активу після закінчення його терміну служби.

П(С)БО 28 наводить перелік ознак, які свідчать про зменшення корисності активу. Проте, для проведення оцінки в даному випадку слід відібрати лише ті з них, що відповідають особливостям ситуації: «... фізичне пошкодження активу; суттєві негативні зміни, що мали місце в звітному періоді або такі, що очікуються найближчим часом у середовищі, у якому діє підприємство; збільшення протягом звітного періоду ринкових ставок відсотка або інших ринкових ставок доходу від інвестицій, що може вплинути на ставку дисконту і суттєво зменшити суму очікуваного відшкодування активу; суттєві зміни способу використання активу протягом звітного періоду або інші очікувані зміни в майбутньому, що негативно впливають на діяльність підприємства...» [57, п.6].

Оскільки справедливу вартість активу визначити неможливо, процедура розрахунку втрат спрощується. Однак, залишаються складні питання: вибір відповідної ставки дисконтування та відсутність у більшості українських підприємств системного підходу до прогнозування майбутніх грошових потоків.

Вивчення національних стандартів бухгалтерського обліку виявило, що вони допускають різні підходи до обліку окремих активів. З одного боку, це гнучкий підхід, який дозволяє врахувати специфіку діяльності підприємства. З іншого боку, така гнучкість ускладнює роботу оцінювачів та може призводити до неоднорідності балансової вартості активів.

Порівняння основних засобів виключно за їхньою залишковою вартістю є досить складним завданням. Це пояснюється тим, що різні підприємства можуть застосовувати різні методи амортизації до подібних активів. Навіть якщо два підприємства використовують однотипне обладнання за однакових умов (термін експлуатації, рівень навантаження), через застосування різних методів амортизації їхні балансові оцінки цих активів через певний час суттєво відрізнятимуться.

Це створює значні труднощі при порівнянні фінансової звітності різних підприємств, оскільки різні методи амортизації можуть призвести до того, що ступінь зносу одного й того ж активу буде відображений по-різному. Однак, за умови строгого дотримання стандартів оцінки активів, зокрема, процедур їх переоцінки, ми можемо значно підвищити точність відображення балансової вартості активів у фінансовій звітності. Це дозволить наблизити балансову вартість активів до їхньої ринкової вартості, що зробить фінансову звітність більш релевантною для користувачів.

Крім оцінки активів, на величину власного капіталу впливає також стан обліку зобов'язань. В українській практиці облік зобов'язань відносно простий та одноманітний. Він зводиться до двох основних операцій: визнання зобов'язання при його виникненні та його погашення при настанні терміну платежу. Це свідчить про загалом задовільний стан обліку зобов'язань на вітчизняних підприємствах.

Дослідження застосування національних стандартів обліку зобов'язань на практиці виявило значну кількість порушень. Зокрема, поширеним порушенням є переоцінка авансів, отриманих в іноземній валюті, на дату складання балансу. Така практика суперечить вимогам П(С)БО-21, згідно з якими балансова вартість немонетарних статей визначається за валютним курсом на дату їх первісного визнання [55].

Ще одним поширеним порушенням є відсутність визнання зобов'язань за нарахованими, але ще не сплаченими відсотками за кредитами, облігаціями та векселями на кінець звітного періоду. Така практика суперечить принципу нарахування, відповідно до якого доходи та витрати визнаються в тому звітному періоді, до якого вони відносяться, незалежно від фактичної дати їхньої оплати. Крім того, відстрочені податкові зобов'язання є важливою складовою фінансової звітності підприємства. Незважаючи на це, аналіз практики застосування національних стандартів свідчить про те, що багато підприємств нехтують вимогами П(С)БО 17 щодо їх визнання. Така ситуація призводить до неповного відображення зобов'язань підприємства та, як наслідок, до спотворення фінансової інформації.

Особливої уваги при оцінці фінансової звітності потребують забезпечення та непередбачені зобов'язання. Саме щодо цих видів зобов'язань найчастіше спостерігається неповна або відсутня інформація у балансі та примітках. Така ситуація суперечить принципу обачності та призводить до заниження загального обсягу зобов'язань підприємства. Це явище можна пояснити прогалинами в національній нормативно-правовій базі [52, 56], що не виявиш у міжнародних нормативах «...МСБО 37 „Забезпечення, непередбачені зобов'язання та непередбачені активи...”» [37]. Це можна пояснити тим, що в національних нормативних документах відсутні чіткі критерії оцінки ризиків, пов'язаних з такими операціями, що призводить до неоднозначного тлумачення вимог і, як наслідок, до різної практики застосування на підприємствах.

Забезпечення є одним з видів зобов'язань, які потребують особливої уваги при складанні фінансової звітності. Оскільки їхня сума та термін погашення є невизначеними, підприємство зобов'язане провести оцінку ймовірності виникнення таких зобов'язань та визначити їхню суму на дату балансу.

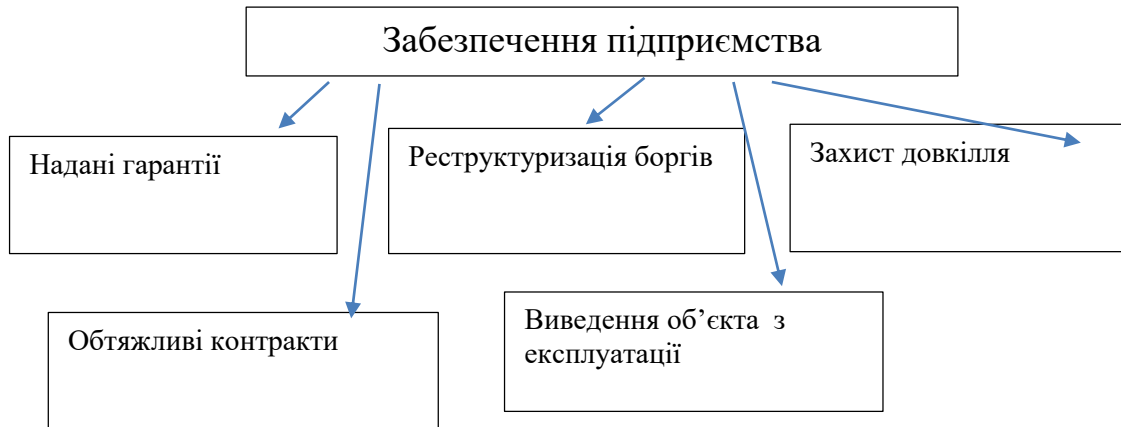

Рис. 2.2 - Основні типи для оцінки оціночних забезпечень

Забезпечення – це фактичний борг підприємства, який виник внаслідок минулих подій. Це означає, що компанія вже має зобов'язання перед іншими сторонами, наприклад, перед своїми клієнтами. Погашення такого боргу призведе до того, що підприємство втратить певні ресурси (гроші, товари тощо). Процес визначення необхідності створення резерву під забезпечення, на прикладі гарантійних зобов'язань, детально розглянуто на рисунку 2.3.

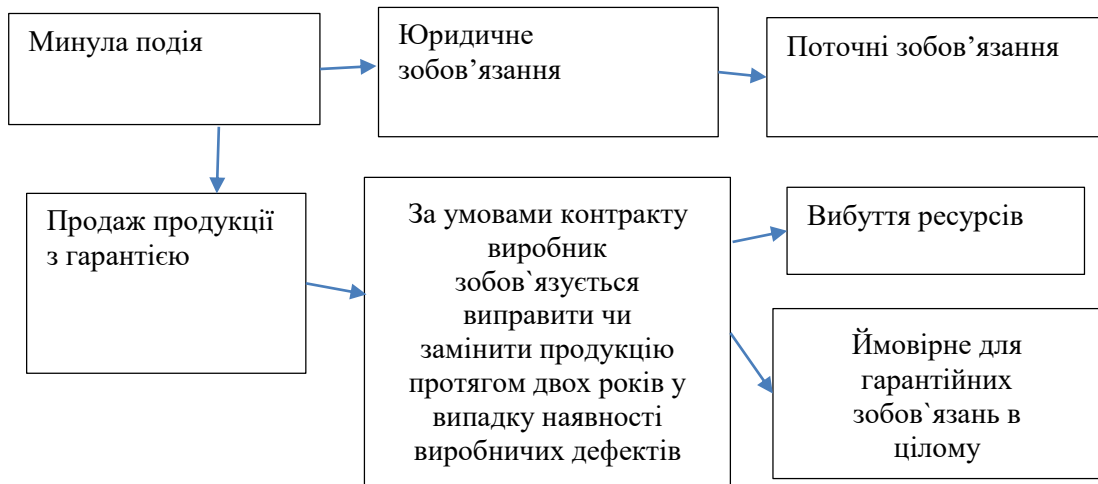

Рис. 2.3 - Алгоритм перевірки забезпечень на відповідність критеріям

Аби запобігти зниженню зобов'язань підприємства та виявити потенційні зобов'язання, ми пропонуємо аудиторам під час аналізу фінансової звітності виконувати певні дії.

З метою виявлення прихованих зобов'язань необхідно провести опитування керівників усіх підрозділів підприємства. Це дозволить оцінити можливі ризики, пов'язані з виникненням оціночних зобов'язань, які можуть вплинути на фінансовий стан компанії.

Провести детальний аналіз актів податкових перевірок для виявлення порушень податкового законодавства, оцінки ефективності податкового обліку та визначення потенційних податкових зобов'язань підприємства.

З метою оцінки правових ризиків, ефективності використання коштів та оптимізації витрат на юридичні послуги, необхідно провести детальний аналіз усіх угод та супровідної документації, пов'язаної з отриманням юридичних послуг підприємством, особливу увагу приділяючи договорам, що стосуються судових процесів, в яких підприємство виступає відповідачем.

3 АНАЛІТИЧНІ ПРОЦЕДУРИ ОЦІНКИ ВАРТОСТІ БІЗНЕСУ В ФОРМАТІ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ АДМІНІСТРУВАННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

3.1 Інструменти економічного аналізу в механізмі обґрунтування інвестиційних рішень щодо управління вартістю підприємства

Ефективність процесу оцінки значною мірою залежить від попередньої аналітичної діагностики економічного стану об'єкта. Глибокий аналіз фінансових та господарських показників дозволяє виявити потенційні ризики, оцінити стабільність бізнесу та спрогнозувати його майбутній розвиток, що є критично важливим для визначення об'єктивної вартості.

Аналітичний підхід перетворює оцінку з рутинної процедури на стратегічний інструмент, який дозволяє не тільки визначити поточну ринкову вартість, але й розробити стратегії для збільшення вартості об'єкта в майбутньому. Коли мова йде про активи, які призначені для іншого використання або перепродажу, аналітичний підхід стає особливо важливим. Адже такі об'єкти мають свої специфічні характеристики та потенціал, які необхідно врахувати при визначенні їхньої вартості. Традиційні методи оцінки можуть не дати повного уявлення про реальну вартість таких активів.

Традиційна бухгалтерська звітність не здатна повністю відобразити реальну вартість підприємства, оскільки вона фокусується на матеріальних активах і не враховує багатьох нематеріальних складових, які мають значний вплив на його успіх. Для отримання більш точної оцінки необхідно застосовувати спеціальні методи, що дозволяють виявити і оцінити ці приховані активи.

Завдання аналітика полягає в тому, щоб провести детальний аналіз діяльності підприємства і виявити причини його успіхів та невдач. Особлива увага приділяється факторам, які негативно впливають на конкурентоспроможність підприємства, а також тим, які виснажуються і потребують відновлення. Крім того, аналітик повинен визначити, які ресурси та можливості підприємства використовуються недостатньо ефективно.

Роль аналітика в процесі оцінки полягає не лише у виконанні розрахунків, але й у формулюванні чітких завдань дослідження. Серед основних завдань, які аналітик повинен вирішити, можна виділити:

- оцінити стратегічну важливість підприємства для галузі та країни в цілому. Для цього ми проаналізуємо його конкурентоспроможність відносно інших підприємств і визначимо його роль у формуванні економічного потенціалу країни.;
- визначення місця підприємства серед інших гравців на ринку;
- використання SWOT-аналізу для комплексної оцінки підприємства: визначення сильних і слабких сторін, а також виявлення можливостей та ризиків його подальшого розвитку;
- визначення чинників, що обумовлюють рівень прибутковості підприємства, як у поточному періоді, так і в довгостроковій перспективі визначення факторів, що формують кінцевий результат бізнесу – чистий прибуток як в ретроспективному аспекті, так і в перспективі;
- оцінка складу активів підприємства з точки зору їхньої придатності для генерації прибутку та здатності швидко перетворюватися на грошові кошти;
- ідентифікація активів, які не відображають реальної вартості і перешкоджають отриманню достовірної фінансової звітності;
- виявлення відхилень від норм бухгалтерського обліку, які спотворюють реальну вартість активів компанії;
- оцінка фінансового здоров'я підприємства та аналіз того, наскільки ефективно воно залучає і використовує різні джерела фінансування для забезпечення стабільного розвитку;

- оцінка ефективності діяльності підприємства за допомогою комплексного аналізу фінансової звітності та внутрішніх даних;
- аналіз ефективності роботи підприємства на основі даних, що не мають прямого кількісного виміру результатів;
- оцінка темпів зростання підприємства шляхом аналізу змін його основних фінансових показників;
- комплексна оцінка кадрового потенціалу підприємства та його впливу на всі аспекти бізнесу, включаючи ефективність, інноваційність та конкурентоспроможність.

Комплексна оцінка бізнесу передбачає не тільки розрахунок показників, але й аналіз їхньої економічної сутності. Саме в цій частині оцінки найчастіше виникають проблеми, на думку Сіміонової Н. та Сіміонова Р.: «...некоректні висновки про фінансовий стан організації, що не впливають з проміжних аналітичних показників; відсутність логічного зв'язку із загальноекономічним розділом, станом галузевого ринку, характером конкуренції; висновки аналітичного розділу не використовуються в наступних розділах, що формують підсумкову оцінку вартості об'єкта...» [64, с.79-80].

Методика оцінки, а отже, і необхідні аналітичні процедури, формується з урахуванням поставлених перед оцінкою завдань та виду вартості, що підлягає визначенню. Структурна схема взаємозв'язку між усіма цими елементами представлена на рисунку 3.1 [64, с.79-80].

Аналітичні процедури в процесі оцінки не лише залежать від обраних методів, але й впливають на їхній вибір. Глибокий аналіз фінансового стану підприємства та ефективності його діяльності дозволяє оцінити, який метод оцінки буде найбільш адекватним в конкретній ситуації. Тобто, результати аналізу допомагають визначити пріоритети при виборі між різними підходами до оцінки, такими як витратний, ринковий або доходний. Таким чином, взаємозв'язок між аналітичними процедурами та методами оцінки є двостороннім: аналіз впливає на вибір методу, а метод, у свою чергу, визначає необхідність проведення певних аналітичних процедур.

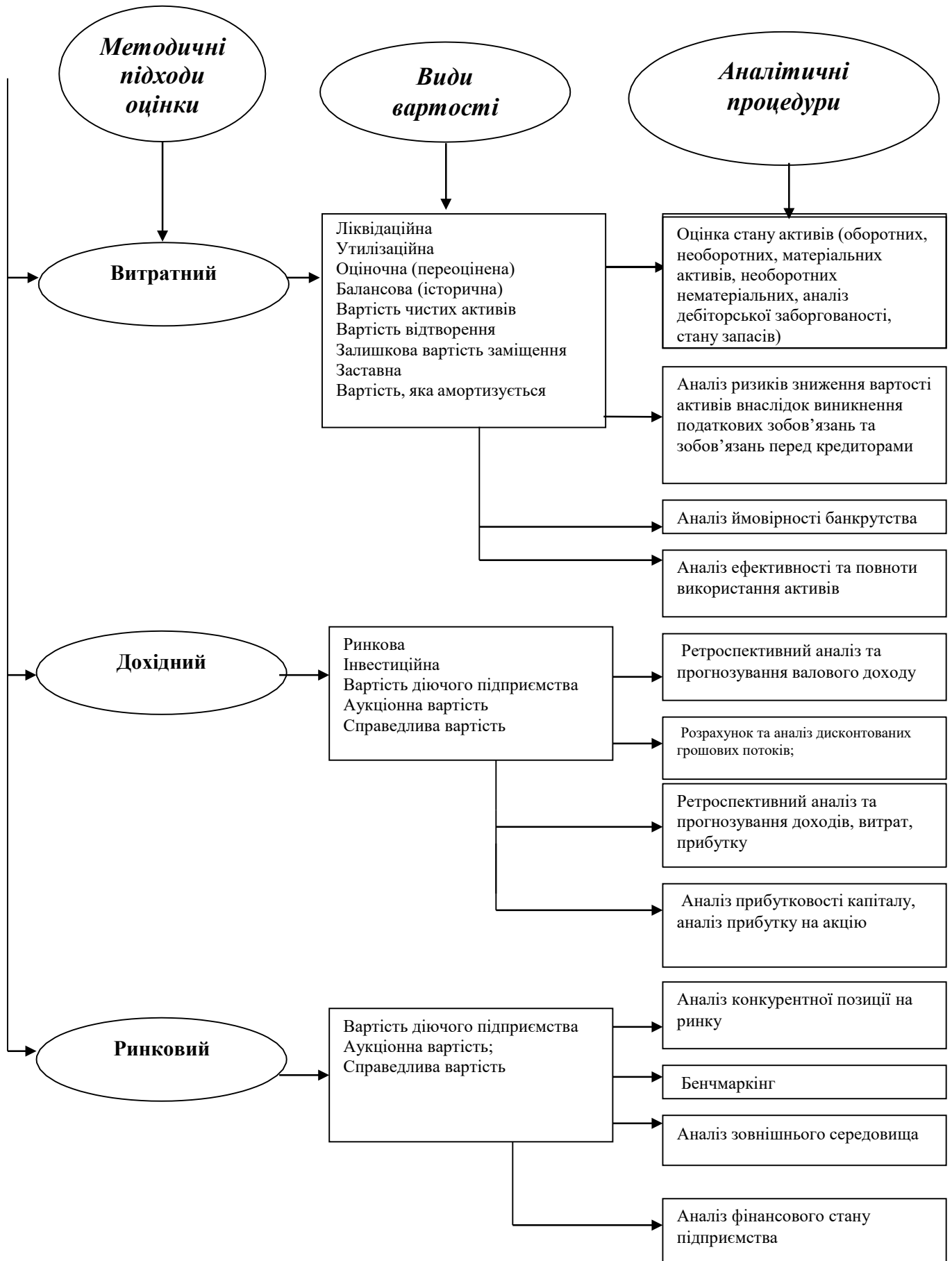

Рис.3.1 - Аналітична база для оцінки вартості [64, с.79-80].

Наприклад, при визнанні підприємства потенційним банкрутом коефіцієнт вагомості витратного методу, який покладено в основу ліквідаційної вартості, буде найбільшим. Якщо ж підприємство займає лідируючі позиції за показниками прибутковості на ринку, зростатиме вагомість доходного методу. У випадку, коли підприємство має стабільні показники, що свідчать про надійний фінансовий стан порівняно з показниками інших підприємств галузі, ринковому методу буде надаватись перевага шляхом підвищення коефіцієнта вагомості.

Технологія аналітичної роботи істотно залежить від можливостей аналітика чи групи аналітиків. Комплексний, найбільш повний аналіз вимагає як дослідження звітних і планових документів, так і безпосереднього огляду підприємства, опитувань керівників і персоналу підприємства, вивчення відповідних галузевих, регіональних і макроекономічних даних. Висновки, зроблені лише на основі офіційно опублікованої фінансової звітності підприємства, можуть бути значно викривлені і не відповідати дійсності. Тому для більш повного уявлення про ефективність діяльності підприємства аналітик має використовувати дані внутрішньої управлінської звітності та непрямі показники, що свідчать про інвестиційну привабливість об'єкта оцінки.

На думку О.І.Семеніхіна, для результативності проведення аналітичних процедур у процесі оцінки підприємства як бізнесу необхідно врахувати низку особливостей.

По-перше, аналіз фінансової звітності є лише одним з елементів комплексної діагностики фінансового стану підприємства. Комплексна діагностика може бути проведена в межах аудиту, що ініціюється власниками підприємства, і передбачає проведення значної кількості заходів. Аналіз фінансової звітності підприємства дозволяє виявити вузькі місця в його діяльності; оцінити тенденції в зміні показників, що є індикаторами сили або слабкості підприємства; оцінити перспективи його розвитку.

По-друге, перелік аналітичних показників роботи підприємства не є незмінним і залежить від специфіки галузі, стадії життєвого циклу підприємства, перспектив бізнесу, масштабів діяльності підприємства, економічної ситуації в країні. Так, на ранніх стадіях життєвого циклу підприємство здійснює прорив на ринки збуту продукції і для нього суттєво важливі показники якості та конкурентоспроможності продукції.

Фінансові показники такого підприємства не можуть бути збалансовані в традиційному розумінні. На стадії швидкого зростання обсягів діяльності та значних масштабів використання залученого капіталу необхідно звертати увагу на ліквідність балансу. На стадії насичення ринку збуту посилюється значення показників ефективності використання ресурсів.

По-третє, кризові умови потребують особливої уваги до інтерпретації показників діяльності підприємства та розробки можливих оздоровчих процедур [43, с.534-535].

Як зазначалося раніше, проведення аналізу з метою отримання більш повної інформації про вартість об'єкта оцінювання не може здійснюватись за загальною схемою для всіх випадків оцінки. Методика, процедури, склад аналітичних показників залежить від мети проведення оцінки, замовника, економічних умов функціонування об'єкта, обраного методу оцінки, специфіки діяльності підприємства в конкретному бізнес-середовищі.

Тому індивідуальний підхід до методики оцінювання вартості об'єкта та вибору аналітичного інструментарію залежно від поставлених цілей та її замовників є обов'язковою умовою отримання неупередженого та об'єктивного результату: «...спеціаліст, що намагається розрахувати прийнятну ціну бізнесу, наприклад, для конкретного покупця, має врахувати фактори виробництва, елементи витрат і доходів підприємства, не тільки враховані бухгалтерським та статистичним обліком, але і ексклюзивні, які набувають певне значення тільки при переході бізнесу до конкретного покупця...» [43, с.520].

Для комплексної оцінки діяльності підприємства необхідно використовувати як кількісні, так і якісні показники. Кількісні показники, представлені у вигляді коефіцієнтів, дозволяють виявити взаємозв'язки між різними елементами фінансової звітності та оцінити фінансовий стан, ефективність діяльності та ділову активність підприємства. Крім того, аналіз співвідношень між показниками дає змогу виявити можливі невідповідності та викривлення у фінансовій звітності, що є важливим для забезпечення достовірності оцінки.

Існує широкий спектр програмних інструментів, що дозволяють проводити поглиблений аналіз бізнесу. Вони базуються на перевірених методах аналізу і забезпечують всебічну оцінку діяльності підприємства.

Ефективність процесу оцінки вартості підприємства значною мірою залежить від правильності вибору та адаптації системи аналітичних показників. Зважаючи на динаміку сучасної економіки, необхідно враховувати особливості трансформаційних процесів при розрахунку цих показників. У розвиток цієї думки, Сінявський Н. пропонує «.відійти від традиційних показників прибутку та чистого грошового потоку при використанні дохідного підходу і використовувати комбінований показник грошового потоку, що розраховується у відповідних пропорціях до активів фірми...» [65, с.169].

Незвичайні статті в балансі або структурі витрат можуть вказувати на наявність значних ризиків у діяльності підприємства. Це можуть бути ризики, пов'язані з неефективним використанням ресурсів, шахрайством або іншими негативними явищами. Таблиця 3.1 містить детальний опис таких ризиків.

У процесі аналізу структури активів та пасивів підприємства оцінювач передусім має звернути увагу на такі коефіцієнти, як коефіцієнт поточної ліквідності, коефіцієнт швидкої ліквідності, коефіцієнт автономії та коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами, оскільки вони дозволяють оцінити фінансову стійкість та платоспроможність підприємства:

- баланс власного і залученого капіталу;
- фінансова стійкість оборотних активів;

- взаємозв'язки між дебіторською та кредиторською заборгованостями за їх структурою;
- здатність підприємства розраховуватися за своїми боргами.

Таблиця 3.1 - Показники фінансової нестабільності підприємства [65, с.36]

Сигнальні показники ризику бізнесу	Сигнальні показники фінансової дисбалансу	Показники низької ефективності бізнесу
• наявність значних фінансових вкладень в кризові галузі економіки та недеверсифікованість діяльності; • невідповідність величини оборотних активів швидкому росту обсягів продаж економічного суб'єкта; • суттєве зниження прибутку; • залежність економічного суб'єкта в окремі періоди від одного або невеликої кількості замовників чи постачальників; • зміни в практиці договірних відносин або в обліковій політиці, які призводять до різких змін величини прибутку; • нетипові угоди суб'єкта господарювання особливо в період закінчення року, які суттєво впливають на величину фінансових показників; • наявність виплат за послуги, які явно не відповідають наданим послугам; • наявність відхилень від установлених правил у веденні бухгалтерського обліку та організації підготовки фінансової звітності.	• від'ємна величина чистих активів; • суттєві та систематичні відхилення значень основних коефіцієнтів, що характеризують фінансовий стан суб'єкта господарювання, від нормальних значень; • значні збитки від основної діяльності; • наявність випадків прострочки сплати кредиторської заборгованості в необхідні терміни; • проблеми у виконанні зобов'язань по кредитах банку; • нездатність отримати фінансування для розвитку діяльності або інших інвестицій.	• втрати ключового управлінського персоналу без адекватної заміни; • втрата важливого ринку збуту, ліцензії, патенту, основного постачальника (підрядника); • труднощі з трудовими ресурсами відповідного фаху та кваліфікації; • суттєва залежність від успішного виконання певного проекту; • наявність економічно нераціональних довгострокових зобов'язань; • невиконання встановлених законодавством вимог стосовно формування статутного капіталу суб'єкта господарювання; • судові справи, в яких суб'єкт господарювання виступає відповідачем і рішення по яких не на користь цього суб'єкта.

Для інвесторів та кредиторів аналіз фінансової звітності є ключовим фактором при прийнятті рішення про інвестування або кредитування. Він дозволяє оцінити фінансову стійкість підприємства, його здатність генерувати дохід та своєчасно погашати борги. За допомогою аналізу можна визначити рівень ризику інвестицій, порівняти підприємство з аналогами та оцінити його потенціал для зростання. Крім того, аналіз дозволяє виявити слабкі місця в бізнес-моделі та розробити рекомендації щодо її покращення. Системний підхід до оцінки вартості підприємства передбачає проведення комплексу аналітичних процедур. Першим і найважливішим етапом цього процесу є розробка та обґрунтування системи показників, які дозволять оцінити всі аспекти діяльності підприємства.

Набір та методика розрахунку аналітичних показників є гнучкими і можуть відрізнятися залежно від конкретних цілей оцінки та особливостей ринку, на якому працює підприємство. Ефективність обраного методу оцінки залежить від наявності повної та достовірної інформації про компанію. Особливо гострою ця проблема є для непублічних компаній, які можуть не мати достатнього обсягу відкритих даних.

Формування аналітичного базису для оцінки вартості підприємства є складним процесом, який вимагає індивідуального підходу. Необхідно враховувати, що економічні умови та специфіка бізнесу в різних країнах суттєво відрізняються, тому пряме перенесення зарубіжного досвіду є недоцільним.

3.2 Аналітичний профіль вартості підприємства в контексті забезпечення стабільного потенціалу діяльності

Створення цілісної оцінки вартості підприємства ґрунтується на чітко визначених принципах та правилах. Першим кроком цього процесу є вибір індивідуальних показників, які найповніше характеризують вартість підприємства з позицій як майнового, так і доходного підходів.

Індивідуальний підхід до аналізу результатів оцінки дозволяє уникнути стандартних шаблонів і отримати більш точні результати.

При оцінці підприємства з метою продажу, на перший план виходять показники, які характеризують його здатність генерувати прибуток і забезпечувати зростання вартості інвестицій. При цьому, важливо розуміти, що різні інвестори можуть надавати різну вагу різним показникам.

При оцінці вартості підприємства важливо враховувати як абсолютні показники, такі як виручка та прибуток, так і відносні показники, що характеризують ефективність використання ресурсів. Однак, не всі показники мають однакову вагу. Наприклад, показник статутного капіталу може не відображати реальну вартість активів підприємства, а деякі фінансові коефіцієнти можуть бути нестабільними через вплив одноразових факторів. Тому, для отримання достовірної оцінки вартості, необхідно провести ретельний аналіз фінансової звітності та відібрати найбільш релевантні показники. Вартість чистих активів є важливим узагальнюючим показником, але для більш детального аналізу можуть знадобитися додаткові показники, такі як рентабельність, коефіцієнт оборотності оборотних активів та інші. Вибір оптимального набору показників залежить від цілей оцінки, специфіки галузі та інших факторів.

Хоча фінансові показники є важливими для оцінки вартості компанії, вони не є єдиним критерієм. Ефективність операційної діяльності, якість менеджменту, потенціал зростання та конкурентоспроможність на ринку – все це має значний вплив на привабливість бізнесу для інвесторів. Крім того, зовнішні фактори, такі як стан галузі та макроекономічні умови, можуть суттєво змінити ситуацію. Тому оцінка вартості підприємства – це комплексний процес, який вимагає аналізу як фінансових, так і нефінансових факторів.

Щоб детально вивчити та порівняти різні компанії, ми пропонуємо структурувати всі фактори, що впливають на їхню вартість, у вигляді таблиці (див. табл. 3.2). Такий підхід допоможе нам виявити закономірності, оцінити потенційні ризики та прийняти зважені рішення.

Таблиця 3.2 - Основні групи критеріїв, що застосовуються в процесі оцінки вартості підприємства [62, 67].

<i>Методика маркетингового аналізу</i>	<i>Методика управлінського аналізу(аналіз виробництва)</i>	<i>Методика аналізу кадрового потенціалу в категоріях менеджменту</i>	<i>Методика фінансового аналізу</i>
Аналіз частки ринку за декілька останніх років	Технологічні можливості підприємства	Аналіз людських ресурсів	Позиція ліквідності підприємства
Темпи росту ринку в цілому	Заводські умови	Мотивація працівників	Аналіз фінансового важеля
Конкуренція на ринку	Інноваційність виробничого процесу, наявність оригінальних технологій	Забезпеченість працівниками відповідної кваліфікації	Ділова активність підприємства на основі показників оборотності
Конкурентоспроможність товарів на основі порівняння ціни, собівартості та попиту на продукцію	Відповідність ресурсного потенціалу можливостям ринку на різних стадіях виробничого процесу	Аналіз досконалості організаційної структури підприємства стратегічним завданням	Аналіз прибутковості (рентабельності) виробництва, активів, капіталу.
Споживчі відносини, переваги та потреби	Наявність енергозберігаючих технологій, низька залежність виробництва від енергетичної складової	Функціонування на підприємстві служби контролінгу, наявність центрів відповідальності, контроль витрат	Низьке значення питомих витрат на одиницю продукції (виробничих, адміністративних, збутових)
Диверсифікація каналів реалізації товару	Високий рівень логістики на підприємстві (вчасне постачання сировини та комплектувальних виробів, низький рівень запасів)	Якість кадрового складу, підвищення кваліфікації працівників	Аналіз показників динаміки активів, капіталу, прибутку, доходів, витрат.

Глибокий аналіз фінансових показників дозволив нам зробити висновок, що скоригована вартість чистих активів є найбільш репрезентативним показником для оцінки вартості підприємства. Наша думка ґрунтується на тому, що цей показник найкраще відображає фінансовий стан компанії та її потенціал. Використовуючи витратний підхід з акцентом на скоригованій вартості чистих активів, ми можемо визначити мінімальну ціну підприємства. Однак варто пам'ятати, що цей метод не враховує таких важливих факторів, як потенційні доходи від майбутньої діяльності, синергія з іншими активами нового власника та інші нематеріальні активи.

Здатність підприємства зростати безпосередньо пов'язана з його прибутковістю та здатністю генерувати грошові кошти. Ефективна діяльність не лише збільшує обсяг активів, але й підвищує їхню якість. Однак, темпи такого зростання залежать від багатьох зовнішніх і внутрішніх факторів, таких як загальний стан економіки, конкуренція, ефективність управління та інноваційність. Інвестиції, які є запорукою зростання будь-якого бізнесу, можливі лише за умови стабільних позитивних грошових потоків. Саме вони забезпечують необхідні фінансові ресурси для розвитку.

Для розробки ефективного коригуючого показника необхідно ідентифікувати фактори, які створюють передумови для зростання вартості компанії. Це можуть бути як внутрішні фактори (ефективність управління, інноваційність), так і зовнішні (стан ринку, макроекономічні умови). Вибір показників для розрахунку коригуючого коефіцієнта здійснювався на основі детального аналізу різних моделей прогнозування банкрутства. Таблиця 3.7 містить перелік показників, які, на нашу думку, найбільш повно характеризують фінансову стабільність підприємства з урахуванням переваг і недоліків існуючих методик оцінки.

З метою отримання більш точної оцінки вартості підприємства пропонується скоригувати величину чистих активів за допомогою коефіцієнтів, які враховують фінансову стабільність, здатність до розвитку та прибутковість компанії.

Для подальшого аналізу вартості чистих активів пропонуємо застосувати коригуючий коефіцієнт (K_k), який розраховується за формулою [54]:

$$\ll\dots K_k = K_{ф.с} \times K_{д.з} \times K_{п.д}, \quad (3.9)$$

де $K_{ф.с}$ – коефіцієнт фінансового стану підприємства;
 $K_{д.з}$ – коефіцієнт динамічної здатності;
 $K_{п.д}$ – коефіцієнт прибутковості доходу...» [54].

Першим кроком у процесі коригування вартості чистих активів є розрахунок узагальненого коефіцієнта фінансового стану. Цей коефіцієнт дозволяє провести комплексний аналіз фінансової стійкості підприємства, оцінити ризики банкрутства та визначити його здатність до розвитку. Для цього ми пропонуємо врахувати такі аспекти: структуру капіталу, швидкість обороту активів, рентабельність, ліквідність та динаміку зростання.

Коригувальний показник формується на основі таких фінансових співвідношень: оборотності активів, що відображає ефективність використання активів; фінансової незалежності, яка характеризує частку власного капіталу в активах; прибутковості активів, що визначає ефективність використання активів для отримання прибутку; та загальної ліквідності, яка оцінює здатність підприємства своєчасно погашати свої короткострокові зобов'язання.

Для більш точної оцінки вартості підприємства та врахування його перспектив розвитку ми пропонуємо скористатися коригуючим коефіцієнтом, розрахованим за алгоритмом, представленим на рис. 3.2. Цей коефіцієнт дозволяє здійснити корекцію вартості чистих активів з урахуванням факторів, що впливають на майбутню прибутковість.

Після визначення окремих показників постає питання їх об'єднання в єдиний інтегральний показник. Існуючі методики такого об'єднання не позбавлені певних обмежень, зокрема, значної суб'єктивності при встановленні вагових коефіцієнтів. При оцінці фінансового стану підприємства важливо враховувати різні фактори, такі як ділова активність та рентабельність. Вибір конкретних показників для аналізу може відрізнятись залежно від цілей дослідження. Рис. 3.2 містить детальний перелік критеріїв, які рекомендується враховувати при розрахунку узагальненого показника фінансового стану.

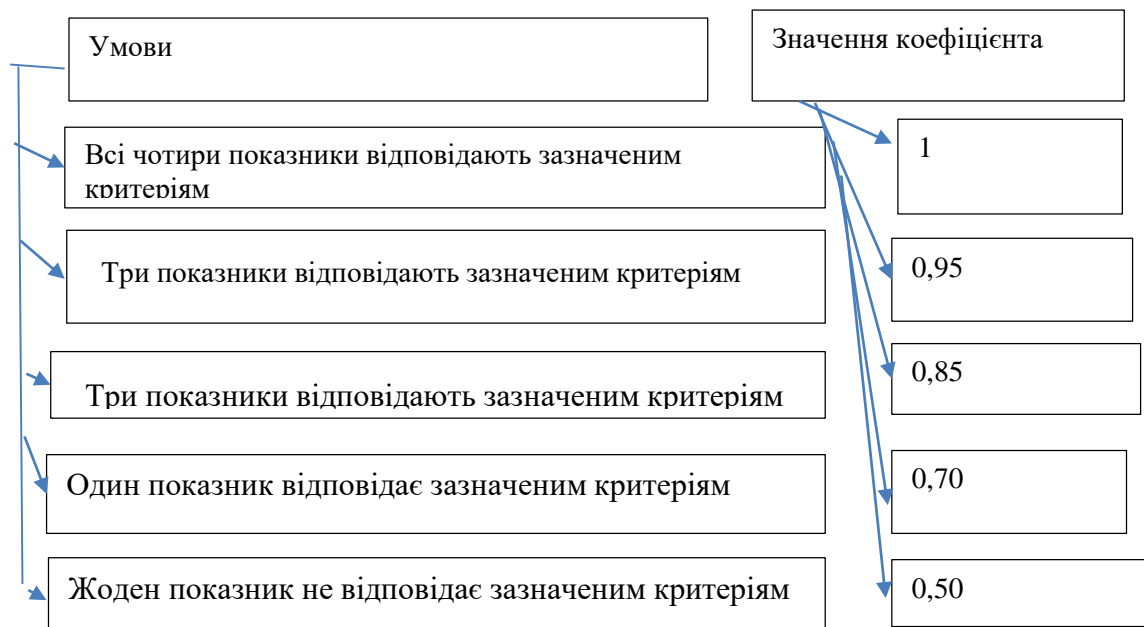

Рис. 3.2 - Залежність узагальнюючого коефіцієнта від фінансових показників

«...Цей показник відбиває ймовірність збереження значень основних показників господарської діяльності підприємства (включаючи і прибутковість) в майбутньому, яка зумовлена фінансовою стабільністю об'єкта оцінки. Фактично коригування вартості підприємства на узагальнюючий показник фінансового стану відображає здатність підприємства зберегти вартість чистих активів через спроможність виконати свої зобов'язання...»[49, с.63].

Цей показник завжди менший за одиницю і може лише зменшити вартість чистих активів. Коли ризики зростають (що відображається зниженням значення коефіцієнта), довіра до минулих показників суттєво зменшується.

Ключовим елементом корегуючого показника є коефіцієнт динамічної здатності. Він дозволяє оцінити потенціал підприємства до зростання активів, чистого прибутку та власного капіталу. Для розрахунку цього коефіцієнта пропонується використовувати середнє арифметичне темпів зростання цих показників за останні три роки.

Крім інших складових, запропонований інтегральний показник включає коефіцієнт, який характеризує конкурентні переваги підприємства. Цей коефіцієнт порівнює ефективність діяльності підприємства з середніми показниками по галузі, таким чином оцінюючи здатність підприємства успішно конкурувати на ринку.

Щоб оцінити відносну прибутковість підприємства, ми пропонуємо розрахувати узагальнений показник, який порівнює середню прибутковість підприємства за досліджуваний період зі середньогалузевою. Для цього ми використовуємо співвідношення валового прибутку до чистого доходу. Такий показник дозволяє оцінити потенціал виробничої ефективності, оскільки він не залежить від витрат, які можуть бути штучно завищені.

Детальний розрахунок інтегрального корегуючого показника продемонстровано на прикладі підприємств машинобудівної галузі Волинської області. Розрахунок наведено в таблиця Додатку А.2.

Для уточнення вартості чистих активів було застосовано комплексний підхід, що включав інвентаризацію та експертну оцінку майна на місці його розташування.

Аналіз діяльності ТОВ «Сіріус-Екстружен показав цікаву тенденцію: незважаючи на значне зростання загальних активів підприємства з 76 685,9 тис. грн. у 2021 році до 90 798,4 тис. грн. у 2024 році (майже на 18,4%), вартість чистих активів залишилася практично незмінною, збільшившись лише на 0,08%. Це свідчить про високу стабільність структури балансу підприємства.

Посилення ділової активності підприємства призвело до збільшення загальних активів за рахунок зростання дебіторської та кредиторської

заборгованості. Однак, неефективне управління витратами спричинило збитковість діяльності, що, в свою чергу, не дозволило збільшити чисті активи підприємства.

В результаті проведення оцінки активів безпосередньо на підприємстві було виявлено, що їх вартість занижена на 283,2 тис. грн. переважно через неточну оцінку нематеріальних активів та запасів. Це призвело до зниження реальної вартості чистих активів до 66 841,0 тис. грн. Незважаючи на зростання обороту у 2023 році на 22,25% порівняно з 2021 роком, неефективне управління витратами, які зростали швидше за доходи, призвело до збитків та не дозволило збільшити вартість підприємства.

Коефіцієнт автономії ТОВ «Сіріус-Екстружен» протягом досліджуваного періоду (2021-2023 рр.) демонстрував високі значення, значно перевищуючи норматив. Це свідчить про те, що підприємство має високий ступінь фінансової незалежності та в основному фінансує свою діяльність за рахунок власних коштів. Така ситуація свідчить про відносно стабільний фінансовий стан підприємства.

Аналіз показників оборотності активів підприємства за період з 2021 по 2023 рік демонструє тенденцію до підвищення ефективності використання ресурсів. Так, оборотність загальних активів за три роки зросла на 3,8%, досягнувши найвищого значення у 2022 році (0,9051 оберту). Ще більш значним було зростання оборотності чистих активів – на 22,5%, що свідчить про активізацію обігу власних коштів підприємства. Зростання прибутковості загальних та чистих активів, розрахованої за показником "прибуток до оподаткування", вказує на наявність у підприємства потенціалу для збільшення своєї вартості. Це означає, що підприємство ефективно використовує свої активи для отримання прибутку. Детальна методика розрахунку комплексного показника фінансового стану підприємства представлена в таблиці Додатку А.2.

Невиконання підприємством одного з чотирьох фінансових критеріїв, а саме низька прибутковість загальних активів у 2021 році, обумовлена отриманням збитку. Це призвело до зниження загального показника фінансового стану до 0,95, що свідчить про певні проблеми у фінансовому становищі підприємства.

При оцінці підприємства для купівлі важливо враховувати динаміку чистого доходу. Якщо ж мова йде про купівлю акцій, то цей показник слід замінити на середній темп зростання прибутку до оподаткування. Аналіз динамічної здатності показав, що найвищий темп зростання був зафіксований за показником "темپ росту валового прибутку", особливо в 2021 році.

Детальний алгоритм обчислення показника прибутковості доходів для ТОВ «Сіріус-Екстружен» представлений у таблиці Додатку А.2 .

Оцінка вартості підприємства здійснюється шляхом коригування вартості чистих активів за допомогою інтегрального показника. Цей показник розраховується як добуток коефіцієнта фінансового стану, коефіцієнта динамічної здатності та коефіцієнта прибутковості, що враховують відповідно ризики, здатність до розвитку та прибутковість підприємства

$$K_k = 0,95 * 1,1317 * 0,9915 = 1,0660.$$

Згідно з розробленою методикою, вартість підприємства може бути розрахована як:

$$B = 66841,0 * 1,0660 = 71252,5 \text{ тис. грн.}$$

Інноваційна методика оцінки підприємств поєднує в собі переваги класичних підходів, пропонуючи новий, комплексний інструмент для аналізу. Вона враховує як загальноекономічні фактори, так і специфічні особливості підприємства, забезпечуючи більш точну та об'єктивну оцінку.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження в рамках кваліфікаційної (дипломної) роботи дозволило розробити рекомендації щодо вдосконалення обліково-аналітичного забезпечення, які можуть бути використані для підвищення точності оцінки вартості підприємств в різних галузях економіки..

Ключові результати проведеного дослідження можна сформулювати наступним чином:

1. Точність оцінки вартості підприємства залежить від повноти та достовірності облікових даних. У роботі систематизовано вимоги до інформації, необхідної для проведення оцінки, визначено роль обліку та аналізу у формуванні обґрунтованої оцінки, а також проаналізовано фактори, які можуть вплинути на кінцевий результат оцінки. Для проведення якісної оцінки вартості підприємства необхідно враховувати такі фактори: мету оцінки, галузеву специфіку, масштаби діяльності, форму власності, географічне розташування та особливості самого об'єкта оцінки. Інформація для оцінки систематизується за внутрішніми та зовнішніми джерелами, що забезпечує комплексне дослідження підприємства та оптимізує процес оцінки.

2. Оцінка в бухгалтерському обліку – це не просто число, а комплексне поняття, яке відображає вартість об'єкта в конкретний момент часу. Результат оцінки залежить від багатьох факторів, включаючи мету оцінки, умови функціонування об'єкта та застосовані методи. Оцінка є невід'ємною частиною бухгалтерського обліку, оскільки саме завдяки оцінці бухгалтерський облік відображає реальний фінансовий стан підприємства.

3. Для забезпечення комплексного та об'єктивного аналізу вартості підприємства, автором проведено деталізацію класифікації видів оцінки. Було введено додаткові класифікаційні ознаки, що дозволяють розглядати оцінку з різних перспектив.

4. Зокрема, оцінка може бути класифікована за способом проведення (статична або динамічна), об'єктом оцінки (підприємство в цілому, бізнес, окремі активи), методом оцінки (витратний, дохідний, ринковий, комбінований), формою результату (точне значення або діапазон) та цільовим призначенням (страхове, інвестиційне, податкове, бухгалтерське, управлінське). Така деталізація дозволяє обрати найбільш відповідний метод оцінки для конкретної ситуації та забезпечує більш точні результати.

5. У дослідженні проведено аналіз різних наукових концепцій оцінки вартості підприємства, таких як історична, футуристична та змішана. На основі цього аналізу розроблено структурно-логічну модель інформаційного забезпечення процесу оцінки, яка включає в себе підготовку та коригування фінансової звітності, розрахунок та інтерпретацію ключових фінансових показників, що відображають здатність підприємства створювати додаткову вартість. При формуванні обліково-аналітичного забезпечення враховані особливості різних стадій життєвого циклу підприємства.

6. Одним з ключових показників, що характеризує фінансовий стан підприємства та впливає на його загальну вартість, є "вартість чистих активів". Автором запропоновано удосконалений метод розрахунку цього показника, який передбачає виключення з пасивів підприємства доходів майбутніх періодів та включення до власного капіталу різниці між доходами та витратами майбутніх періодів. Такий підхід дозволяє більш точно оцінити реальну вартість активів підприємства та, відповідно, його загальну вартість. У випадку, якщо витрати майбутніх періодів перевищують доходи, вартість чистих активів зменшується на суму такої різниці.

7. Дослідження показало, що облікова політика підприємства має значний вплив на визначення вартості його активів, особливо при застосуванні майнового методу оцінки. Для того, щоб наблизити облікову вартість активів до їхньої ринкової вартості, пропонується ретельно перевіряти відповідність облікової політики принципу обережності.

8. Цей принцип передбачає, що вартість активів не повинна перевищувати їхню справедливу вартість, а вартість зобов'язань не повинна бути занижена. Аналіз типових порушень національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку дозволив визначити основні напрями коригування вартості активів на етапі бухгалтерської оцінки.

9. Економічний аналіз, що проводиться для всебічної оцінки вартості об'єкта, є індивідуальним для кожного конкретного випадку. Вибір методу оцінки, послідовності дій та аналітичних показників залежить від цілей оцінки, вимог замовника, економічних умов функціонування об'єкта та специфіки діяльності підприємства в конкретному бізнес-середовищі. Не існує універсального підходу, що підходить для всіх ситуацій

10. В роботі обґрунтовано необхідність використання гібридного методу оцінки вартості підприємства, що поєднує в собі елементи балансового та дохідного підходів. Запропонований комплексний показник, розрахований на основі оригінальної системи показників, дозволяє більш адекватно оцінити ризик та потенціал підприємства. Отриманий мультиплікатор може бути інтерпретований як коефіцієнт зростання вартості чистих активів, що враховує динамічні аспекти діяльності підприємства.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАНЬ

1. Белоліпецкий В.Г. Фінанси фірми: Курс лекцій / Белоліпецкий В.Г. / Під ред. І. П. Мерзлякова. – К.: КДЕУ, 2004. – 298 с.
2. Білуха М.Т. Теорія бухгалтерського обліку / Білуха М.Т. – К.: КДЕУ, 2000. - 692 с.
3. Богата І.Н. Стратегічний облік власності підприємства / Богатая І.Н. – К.: КДЕУ, 2001. – 320 с.
4. Бреславцева Н.А. Система балансових звітів та концепція балансового управління економічними процесами / Бреславцева Н.А. – Економіка: проблеми теорії та практики. Зб. наук. пр.- Випуск 209. Том І.- Д.: ДНУ. – 131-165 с.
5. Бриттон Э. Вводный курс по бухгалтерскому учету, аудиту, анализу. Самоучитель: пер. с англ. И.А. Смирновой / Э. Бриттон, К. Ватерстон. / Под ред. проф. Я.В. Соколова. — М.: Финансы и статистика, 1998. — 328 с., с.67.
6. Бродська І.І. Оцінка вартості компанії: обліковий аспект / І.І.Бродська // Економіка і ринок: облік, аналіз, контроль. Науковий журнал ТДЕУ: Випуск 13. / Проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та аудиту у сфері надання послуг: міжнар. наук.-практ. конф., 15-16 груд. 2005 р.: тези доп. – Т.: Економічна думка, 2005. - С. 175-180.
7. Вейсман М.Й. Теорія бухгалтерського обліку / Вейсман М.Й. – Л.: Луцьк: Видавництво „Волинська обласна друкарня”, 2006. - 279 с.
8. Велш Г. А. Основи фінансового обліку / Г.А. Велш, Д.Г. Шорт. – К.: Основи, 1997. - С. 833-857.
9. Витвицький Я. Визначення реверсії під час оцінки бізнесу дохідним підходом / Витвицький Я. // Вісник про приватизацію. - 2005. - №8. – С. 32- 35.
10. Гальперин Я.М. Стислий курс теорії бухгалтерського обліку / Гальперин Я.М. – К.: Основи, 1999. – 147 с.

11. Голов С.Ф. Бухгалтерський облік та фінансова звітність за міжнародними стандартами. Практичний посібник / С.Ф. Голов, В.М.Костюченко. – К.: Лібра, 2004. – 880 с.
12. Фінансовий облік: Підручник / [Голов С.Ф., Костюченко В.М., Кравченко І.Ю., Ямборко Г.А.]. – К.: Лібра, 2005. - 976 с.
13. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV.39йй
14. Грабова Н.Н. Бухгалтерський облік на виробничих та торговельних підприємствах: Учбов. посібник для студентів / Н.Н. Грабова, В.Н.Добровський. / Під ред. Н.В. Кужельного. – У.: А.С.К., - 2000. - 624 с.
15. Григор'єв В.В. Оцінка підприємства: теорія и практика: Учбовий посібник / В.В. Григор'єв, М.А. Федотова. – К.: Основи, 1997.. - 318 с.
16. Денисюк О. Приватизація в стратегічно важливих галузях та захист національних інтересів / О. Денисюк // Державний інформаційний бюлетень про приватизацію. – 2005. - №7 - С. 30-32.
17. Деньга С.М. Екаунтинг ефективності вкладення капіталу в торговельну сферу. – Ч.2. – Категорії та методологія оцінювання / Деньга С.М. – Полтава: РВЦ ПУСКУ, 2005. – 301 с.
18. Еленева Ю.Я. Забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств / Еленева Ю.Я. - – К.: Основи, 2001. - 296 с.
19. Закон України “Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні“ від 16.06.99 №996-XIV, із змінами і доповненнями.
20. Закон України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» від 12.07 2001 р. №2658-III, із змінами та доповненнями.
21. Карзаєва Н.Н. Оцінка та її роль у обліковій та фінансовій політиці установ / Карзаєва Н.Н. – К.: Основи, 1997., 2002. - 223 с.
22. Коллас Б. Управління фінансовою діяльністю підприємств. Проблеми концепції методи: Учбовий. пособник / Коллас Б. ; пер. з франц.під ред. Я.В. Соколова. – К.: Основи, 1997., 1997. – 576 с.

23. Круш П. В. Оцінка бізнесу: Навчальний посібник / П.В. Круш, С.В.Поліщук. - К.: Центр навчальної літератури, 2004. - 264 с.
24. Кужельний М.В. Теорія бухгалтерського обліку / М.В. Кужельний, В.Г. Лінник. – К.: КНЕУ, 2001. – 334 с.
25. Кужельний М.В. Теоретичні аспекти бухгалтерського обліку / М.В.Кужельний // Бухгалтерський облік і аудит. - 2005. - №8-9. –С.45-47.
26. Кузьмінський Ю.А. Економічні категорії в методології обліку // Ю.А.Кузьмінський. – К.: Редакція газети «Все про бухгалтерський облік», 1999. – 287 с.
27. Кукукина И.Г. Управление финансами: Учеб.-практ. Пособие / Кукукина И.Г. - М.: Юристъ, 2001. - 267 с.
28. Лебедь Н.П. Оцінка майна та майнових прав в Україні: монографія / Лебедь Н.П., Мендрул А.Г., Карцев В.С. и др.. // Під ред. Н.П.Лебедь – 2-е вид., перероб. та доп. – К.: ООО «ПФ «Принт-Експрес», 2003. - 715 с.
29. Левчук Ю.Ф. Про співвідношення понять «база оцінки» та «вид вартості» / Ю.Ф. Левчук // Держ. інформ. бюл. про приватизацію. - 2006. - №3 - С. 27-29.
30. Ловінська Л.Г. Оцінка в бухгалтерському обліку: Монографія / Ловінська Л.Г. – К.: КНЕУ, 2006. – 256 с.
31. Ловінська Л.Г. Оцінка в сучасній системі бухгалтерського обліку підприємств України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д.е.н.: 08.00.09 "Бухгалтерський облік, аналіз та аудит" / Л.Г. Ловінська. - К., 2007. - 29с.
32. Макаров В.Г. Теория бухгалтерского учета / Макаров В.Г. – М.: Госфиниздат, 1955. – 288 с.
33. Малюга Н.М. Оцінка в бухгалтерському обліку: теорія, практика, перспективи (на прикладі підприємств Житомирської області): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д.е.н.: 08.06.04 "Бухгалтерський облік, аналіз та аудит" / Н.М. Малюга. – К., 1999. – 20 с.

34. Міжнародні стандарти оцінки. Кн. 2 / [Микерин Г.И. (керівник), Недужий М.І., Павлов Н.В., Ящіна Н.Н.]. – К.: ТОВ «Типографія «НОВИНИ», 2000. – 360 с.
35. Мендрул О.Г. Управління вартістю підприємств: Монографія. / Мендрул О.Г. – К.: КНЕУ, 2002. – 272 с.
36. Методика оцінки майна. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 10.12 2003 р. №1891 (доп. № 904 від 14.02 2005 р.)
37. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку 2000 / Перекл. з англ. за ред. С.Ф.Голова – К.: Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України, 2005. - 1568 с.
38. Міжнародні стандарти оцінки. Принципи, стандарти та правила. /Ред. О.Драпіковський, І.Іванова. – К.: UKRels, 1999. -122 с.
39. Модильяні Ф. Скільки коштує фірма? Теорема ММ. / Ф. Модильяні, М.Міллер / Пер. з англ. – К.: КНЕУ, 1999. – 397 с.
40. Національний стандарт №1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав» / Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2003 р. №1440.
41. Національний стандарт №2 «Оцінка нерухомого майна» / Затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2004 р. №1442.
42. Німчинов П.П. Загальна теорія бухгалтерського обліку / Німчинов П.П. – К.: Вища школа, 1977. - 240 с.
43. Організація та методи оцінки підприємства (бізнесу): Підручник / Ред. В.І. Кошкин. - К.: НКМІС, 2002. - 944 с.
44. Оцінка бізнесу: Підручник / Под ред. А.Г. Грязновой, М.А. Федотовой. К.: Наукова думка, 1998. - 512 с.
45. Оцінка майна та майнових прав в Україні: Монографія / [Лебедь Н., Мендрул А., Ларцев В., Скринько С., Жиленко Н., Пашков В.] / Під ред. Н. Лебедь. – К.: ООО “ПД “Принт-Експрес”, 2002. – 688 с.

46. Оцінка вартості підприємства (бізнесу). Учебовий посібник / Підред. Абдулаева Н.А., Колайко Н.А. – К.: ЕКДОС, 2000. – 352 с.
47. Оцінка майна в Україні. Том.1. Нерухоме майно: Монографія / [Вороніна Л.І., Воротін В.Є., Лісняк В.Г., Поліщук В.М.]. – К.: Вид-во Європ. Ун-ту, 2005. – 217 с.
48. Палій В.Ф. Вступ до теорії бухгалтерського обліку / В.Ф. Палій, С.Я. Соколов. – К.: КНЕУ, 1999. – 304 с.
49. Писарів А.Г. Основні принципи встановлення фінансових лімітів / А.Г.Писарів // Фінансові огляди. - 2009. - №2 (33). – С.55-66.
50. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 “Загальні вимоги до фінансової звітності”/ Затверджено Наказом Міністерства фінансів України від 31.03.99 № 87.
51. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 “Дебіторська заборгованість”/ Затверджено Наказом Міністерства фінансів України від 08.10.99 № 237.
52. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 “Зобов’язання”/ Затверджено Наказом Міністерства фінансів України від 31.01.00 № 20.
53. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 12 “Фінансові інвестиції”/ Затверджено Наказом Міністерства фінансів України від 26.04.00 № 91.
54. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 19 “Об’єднання підприємств”/ Затверджено Наказом Міністерства фінансів України від 07.07.99 № 163.
55. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 21 “Вплив змін валютних курсів ”/ Затверджено Наказом Міністерства фінансів України від 10.08.00 № 193.
56. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 27 „Діяльність, що припиняється ”/ Затверджено Наказом Міністерства фінансів України від 07.11.03 № 617.

57. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 28 „Зменшення корисності активів ”/ Затверджено Наказом Міністерства фінансів України від 24.12.04 № 817.

58. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 6 “Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах ”/ Затверджено Наказом Міністерства фінансів України від 28.05.99 № 137.

59. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 “Запаси”/Затверджено Наказом Міністерства фінансів України від 20.10.99 № 246.

60. Програма реформування системи бухгалтерського обліку в Україні, затверджена постановою Кабміну України від 28.10.98 р. № 1706.

61. П’ятницький Д.В. Оцінка вартості корпорацій Німеччини / Д.В. Пятницький // Світова економіка та міжнародні відносини. - 2006. –№10. - С. 43-47.

62. Решоткин К.А. Оцінка ринкової вартості комерційних банків / Решоткин К.А. - К.: ТЕУС, 2002. - 286 с.

63. Самуельсон П. Економікс / Самуельсон П. – Т.1. – К.: КПІ «Алгон», 1999. – 334 с.

64. Симионова Н.Е. Оцінка вартості підприємства (бізнесу): Учбовий посібник / Н.Е. Симионова, Р.Ю. Симионов. - К.: УКТ, 2008. - 463 с.

65. Синявский Н.Г. Оцінка бізнесу: гіпотези, інструментарій, практичні рішення в різних галузях діяльності / Синявский Н.Г. – К.: Наукова думка, 2004. - 240 с.

66. Сопко В.В. Бухгалтерський облік: Навч. посібник / Сопко В.В. - 3-тє вид., перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2000. – 578 с.

67. Тертична Н.В. Комплексна оцінка вартості підприємства. Дис. на здобуття ступеня канд. екон. наук. 08.06.01. / Тертична Н.В. - Луганськ, 2005. – 203 с.

68. Ткач В.І. Бухгалтерський облік. реорганізації, санації та придбання підприємства / Ткач В.І., Кубасова Т.О., Шумин Є.П. - К.: «Видавництво ПРЕОР», 2000. - 128 с.

69. Устименко О.О. Застосування методу ринкової екстракції для розрахунку ставки дисконту і вибору горизонту прогнозування / О.О.Устименко // Держ. інформ. бюл. про приватизацію. - 2006. - №3. – С. 36-39.

70. Урбан Н.М. Методика та організація оцінки активів в обліку і аудиті: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к.е.н.: 08.06.04 "Бухгалтерський облік, аналіз та аудит" / Н.М. Урбан. –Т., 2004. -20с.

71. Федонін О.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: Навч. посібник / Федонін О.С., Рєпіна І.М., Олексюк О.І. – К.: КНЕУ, 2003. – 316 с.

72. Шкварчук Л.О. Аналіз динаміки цінових тенденцій фондового ринку / Л.О. Шкварчук // Державний бюлетень про приватизацію. - 2005. - №2. – С.36-39.

73. Яремко І.Й. Економічні категорії в методології обліку: Монографія. / Яремко І.Й. –Львів: Каменяр, 2002. – 192 с.

74. Drucker P.F. Management challenges for the 21st century. – N.Y. - Harper Collins. - 1999.